

Выходить два раза на мѣсяцъ, кожного 1-ого и 15-ого, въ объемѣ 2—2½ аркуша.

Редакція „Зорѣ“ въ камениці пѣдъ ч. 8. у л и ц я А к а д е м и ч н а.

ЗОРЯ

Пренумерата выносить: на цѣлый рѣкъ 5 ар., на пѣвъ року 2 ар. 50 кр., на четверть р. 1 ар. 25 кр.

Пренумерату належить присылать до администраціи „Зорѣ“ (улиця Академична ч. 8.)

ПИСЬМО ЛИТЕРАТУРНО-НАУКОВЕ ДЛЯ РУСКИХЪ РОДИНЪ.

Ч А Д Ъ.

(Святоче оповѣдане Олены Пѣдлки.)

(Конецъ.)

V.

Панну Лену пѣдхпивъ поручникъ Залѣтний и обое они зникли въ заверюсѣ вальса, — лишь бѣла стяжка бѣдъ сукнѣ панны Лены близко-близко майнула била панича Андрѣя. — „Чого я прийшовъ сюды?“... думавъ Андрѣй, стоячи въ дверехъ, не танцюючи. Але-жь панна Лена пѣдйшла до него и перебила ту думку. „Яка она гарненька сѣго вечера!“ подумавъ Андрѣй. — А якъ хорошенько була приборана панночка: якась бѣленька проста сукенка, безъ тыхъ пѣфѣвъ, лишь зграбно, недбало пѣдоткнута зъ-боку, зъ гирляндю кѣвтѣвъ, що звисала на пѣдбѣл; другій меншій полувѣнокъ незабудокъ бувъ пришилений навскѣбъ на грудяхъ; навпѣвъ выкоченый станикъ одкрывавъ бѣлесеньку шийку, а зъ пѣдъ навпѣвъ короткихъ рукавцѣвъ выглядали кругленькй лѣктики. А гарнй русявй косы якъ просто и мило причесанй! Личко панночки, злегка наудрене, розжеврѣлось бѣдъ танцѣвъ, очидѣ блыщали.

— Що-жь се вы? такъ и не думаете танцювати? спытала Андрѣя панночка: — чого-жь, вы, справдѣ, приѣхали?... Хотѣ бы принаймѣ кадрилѣ танцювали!

— Та що-жь!... мовивъ паничъ: у мене нема знаемыхъ дамъ!...

— Отъ тобѣ й машь! — покликнула Лена: — що-жь, менѣ самѣй васъ запрошувать, чи якъ?... Ну, коли хочете, першй кадрилъ можу зъ вами танцювати!... Хотѣ волѣла-бъ — третй, бо бнѣ довгй, то не хотѣла-бъ абы зъ кимъ нѣдитись... Тай не знаю!...

— Та вже позволѣть тымъ часомъ першй! — просивъ Андрѣй.

— Добре! добре! — одповѣла панночка: — а я вже тамъ зъ свсими кавалерами погѣжу ся!... Идѣте-жь, хутенько шукайте визавй, щобъ зайнятъ красше мѣсце!...

Андрѣй пѣдйшовъ до лѣкаря, котрый стоявъ передъ панною Ниною — и бѣдгрававъ ившу ролю:

— Такъ и першй и другй кадрилъ у васъ зайнятый? — пытавъ бнѣ.

— Зайняты! — бѣдмовляла панна зъ усмѣхѣмъ.

— Зъ кимъ же вы танцюете першй кадрилъ?

— Зъ полковникомъ.

— Якъ? вы-жь зъ нимъ третй танцюете?...

— Такъ що-жь такого? И третй, и першй.

— Такъ?... иронично выголосивъ лѣкарь.

Въ ту хвилину его торкнувъ за плече якйсь товстенькй, шпакватый панокъ, мовлячи:

— Що се вы, танцювать думаете?

— Думавъ!... одказавъ нѣбы жартами лѣкарь: — та що-жь, коли панны такй не ласкавй, не хотять зо мною танцювати!...

— Ну, то й добре! — Ходѣйте! завѣзавъ панѣ.

— Куды? — пытавъ лѣкарь.

— Якъ-то „куды?“ Тамъ ожидаютъ. У нашому гуртѣ якъ разъ четвертого недостаетъ!

— Такъ не даруете менѣ нѣ одного кадрилъ? — запытавъ лѣкарь Нину ще разъ.

— Запвняю васъ, що не могу! всѣ вже розданй!...

— Та ну-те бо вже, ходѣте! — намагавъ ся лѣкарь въ партнерѣ.

— Ходѣте! — промовивъ понуро лѣкарь, рушаючи.

— Коли хочете, — гукнула ему Нина, — можу зъ вами котрый-небудь перехѣдний танцювати!

— Дякую за перехѣдний! — одповѣвъ лѣкарь у дверехъ.

Колибъ не партнерова спокуса, лѣкарь мабутъ бы такй протанцювавъ котрого „перехѣдного“... Але-жь теперь не выпадало! Та наврядъ чи й можливо було-бъ вернути ся: партнеръ провадивъ лѣкаря ажъ по-пѣдъ руку...

Въ салѣ весь часъ ишли запальнй танцѣ. Кадрилѣ, вальсы, польки змѣняли ся чергою. Сурмы лунали, смычки вытягались, выводили порывающй „моднй“ мелодй танцѣвъ. „Grand rond!“... „Chaîne!“... „Deux ronds, s'il vous plait!“... „Les dames en avant!“... розсѣдавъ ся аранжерѣ танцѣвъ. Нарештѣ: „Saluez vos dames!“ — и настаетъ передышка... Дамы танцювавшй обмахуютъ ся вѣяльцями, — важко, але втѣшливо дышаючи; не танцювавшй дамы зѣтхнули лекше, змѣшавшисъ теперь зо спѣльнымъ гуртомъ. Хто иде въ „уборну“, хто въ „гостинну“.

— Ну, що? якъ ведеть ся? — пытала панна Нина пробравши ся въ хату, повну „винтиляторѣвъ“, и пѣдходячи до столика, де сидѣвъ зъ картами въ рукахъ лѣкарь.

— Дякую вельми за уважну ласку! — бѣдказавъ бнѣ.

— Е!... шось намъ кѣпско повѣдитъ ся зъ паномъ лѣкаремъ!... дуже кѣпско! — одповѣвъ докладнѣйше лѣкарь въ партнерѣ и заразы додавъ комуся, кладучи карту: позволѣть пиковочку! — Зъ инихихъ устѣ чуло ся одрывчато: „чотыри трефы!“... „Нѣте!“... „Другй онѣръ!“... „Бубны!“... Далѣ скѣлька картъ положено мовчкы, при напруженѣй тишѣ та при самыхъ конспиративныхъ пѣглядяхъ чотырехъ партнерѣвъ. Тутъ лѣкарь либонѣ зробивъ якйсь промахъ: его визавй люто поглянувъ на него, процѣдивши крѣзь зубы: „Щѣ одна неспѣдванка, достойна лѣпшого мѣсяця!“... Карты зъ рукъ зѣйшли. Поки ихъ здавано вдруге, партнеръ вже отверто напавъ ся на лѣкаря:

Original from

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

— Чомъ же вы не сказали черви?! Або зновъ: я просивъ пики, — не провели!!

— Та все одно!... — оправдувавъ ся лѣкаръ.

— Якъ „все одно“? Зовѣмъ не все одно! — могла бѣ бути громаднѣйша гра!! А теперь просто соромъ та й годъ: зновъ безъ двоухъ збѣтались!... Схаменѣть ся, на милость Бога! Що зъ вами робить ся?!

— Щось голова болить!... — мовивъ лѣкаръ, проводячи рукою по челѣ: чадно тутъ, чи що!...

— Може быть, що тѣю сосною начадили! — озвавъ ся одинъ зъ грачѣвъ.

— Одне-жъ мы тамъ у салѣ не замѣчаемо нѣякого чаду! — мовляла панна Нина, все стоячи коло столика

— Бо впиваєтеся, разомъ зъ тымъ повѣтремъ, веселошами танцѣвъ! — пояснивъ хижо лѣкаръ.

Де не взявъ ся полковникъ, — высокий, мѣцногій мужчина, зъ волосомъ ще не сивымъ и навѣтъ зовѣмъ по молодому закрученымъ усомъ. Оздобы его мундура такъ и сѣяли на ѣму.

— А! вы бѣде! — покликнувъ полковникъ до панны Нины: — а я васъ всюды шукаю!... Хутко буде третій кадрилъ! — Прощу! — И, шархнувши ногою, що ажъ брязнула трохи острога, бѣвъ повѣвъ панну Покорску въ салю, зовѣмъ по кавалерскому, браво зогнувши руку. Та й чому-жъ було полковникови не вважати себе справжнимъ кавалеромъ? Бувъ же бѣвъ удѣвецъ и дуже „завидный“ женихъ у мѣстѣ!...

Выйшло якось такъ, що третій кадрилъ, перерываний легкими танцами, Андрѣй танцювавъ зновъ зъ панною Леною. Имъ довелось сидѣти близько бѣды оркестры и музыка гула надъ самою ихъ головою, заважаючи навѣтъ якъ слѣдъ вести розмову. Се ихъ забавляло и смѣшило. Кажучи слово, мусѣли близько нахвлятися одню до другого. Довгій кадрилъ пройшовъ незамѣтно... По скѣнченю его, они при покликну аранжера: „gemergiez vos dames!“ — обмѣнялися ширымъ стисневемъ руки.

— Не гнѣваєтеся, що я примусила васъ танцювати, сама завбзвала? — пытала панна Лена Андрѣя.

— Нѣ!... — бѣдповѣвъ бѣвъ, усмѣхаючися.

Они перейшли на другій бѣкъ салѣ до бѣды, де було мовъ бѣ не такъ душно. У бѣды одноповерхного будынку заглядали постатѣ цѣкавыхъ зъ улицѣ. Андрѣви раптомъ згадалась дѣвчина Лукеря... Ну, що якъ она приходила и дождала его?... Кровь наче окропомъ прилила ему до сердца... „Але нѣ!“... — мѣркувавъ бѣвъ далѣ: „она-жъ могла знать бѣды панночки, що все перемѣнилось иначе! До того-жъ, коли-бъ она и приходила, — то побачила-жъ, що я не однинаю, — значитъ, мене нема; та могла-жъ почути й на кухнѣ, що я тутъ... А не могла-жъ она дожидать, що я верну ся зъ клубу хутко!... Значить, стрѣване до другого разу!... Та щожъ! сказати по правдѣ, може й красше, що такъ вышло, — що она не приходила, або, приходивши, не застала мене дома!... Такъ, такъ!... на якій кѣнець мѣгъ вестись сей „романс“? Красше, красше, коли-бъ бѣвъ и розбѣйшовъ ся! Першъ всего красше для самой дѣвчины!“... И Андрѣй мѣгъ вже щось одповѣдати, коли панна Лена, торкнувши его рукавичку своимъ бѣлымъ вѣяльцемъ та повернувши до него свою бѣду шийку, мовила ему: „можже бѣ вы трошки одчинили кватирочку, бо и тутъ душно!“...

На мазурку вышло подивить ся, скѣнчивши гру, и чимало винтарѣвъ. Лѣкаръ Ивасевичъ стоявъ,

у дверехъ зъ гостиницею въ салю, суворо згорнувши руки навхрость на грудяхъ. Поглядъ его бувъ тежъ надто сумный. Було-жъ тому двѣ причины: одна та, що бѣвъ такъ здорово програвъся того вечера (о выписцѣ „Русской мысли“, чи „Вѣстника Европы“, не было чого й думать, — примамъ въ сѣму мѣсяцю!...); друга-жъ причина того суворого выгяду доктора была та, що якъ разъ напроти дверей сидѣла панна Нина въ мазуровѣй парѣ зъ полковникомъ... „Ото! не розстанеть ся она зъ нимъ!“ — зъ прикостю мѣркувавъ лѣкаръ: — „тая, бачъ, писателька!... прослѣджуе, пѣзнае цѣкавыи вѣйсковый типъ!... Уже-жъ и типъ! бурдонъ, дубина, вымазана медомъ! Онъ, — морда якъ лоснитъ! наче той кавунъ? И що бѣвъ може й говорить, та ще такъ богацько?! А она слухае, ще й такъ уважно! „Народница“, противница „роскошъ“, — онъ якъ састовѣй корсажѣ надѣвае, якими золотыми наручницами сѣяе! Щожъ! пѣйде за своего полковника, то ще не такъ справить! — ота повзѣржна, що вжила бы на сельскому зарѣбку!... Такъ якъ разъ!... На языкѣ тѣ прекрасной речи, а въ думцѣ персекутивы полковничихъ доходѣвъ!“...

Такъ картавъ лѣкаръ въ думцѣ свою панночку. Але-жъ, плывучи въ турѣ мазурки поузь дверь, панна Нина кинула на лѣкаря такой цѣкавыи до розгаданя поглядъ, що бѣвъ забувъ все еремѣяды и потонувъ въ тому ребусѣ, — розважаючи, скѣлько тамъ было милости для него?

Полковникъ же, довѣвши незабаромъ свои речи, свое освѣдчене, до кѣнды, одержавъ бѣды панны Нины прости и ясне слово, що она згожуеъ ся приняти полковникову руку и сердце.

Паннѣ Ленѣ не пришлось за мазуркою розважати зъ своимъ кавалеромъ такой поважнѣй рѣчи, якъ кохане, бо она танцювала зъ жонатымъ чоловѣкомъ, мировымъ судѣю. Але она вдѣляла мало уваги своему кавалерови, а звертала еѣ майже цѣлкомъ на своего сусѣда, Андрѣя, котрый, не танцюючи мазурки, просто сидѣвъ собѣ близько панны Лены и розмовлявъ зъ нею. Не было однакъ-же въ тѣй розмовѣ чогось надто поважного, — говорили ся легкой рѣчи, дрѣбнѣй опостереженя; часомъ котре небудь зъ нихъ душило ся бѣды смѣху, споглядаючи на дивогляднѣй выступцѣ иншого танцера, чи танѣчницѣ (якъ звѣстно, — въ Россѣи и не по такихъ мѣстахъ якъ Бренигородъ мазура танцюють въ романтичнѣйшихъ стѣляхъ!). Такъ, чи сякъ, головка панны Лены разъ-у-разъ поверталась до Андрѣя — и разъ-у-разъ зустрѣвала на собѣ его вѣтшливыи поглядъ.

Въ серединѣ мазурки одна зъ панъ выбрала Андрѣя. Онъ одмогавъ ся, але врештѣ мусѣвъ пѣти — и протанцювавъ ту „фигуру“ хоть дуже мѣрненько, але „зграбненько“...

— А! то вы тѣлько прикидались, що не вмѣете танцювати мазурки!... — мовила ему панна Лена.

— По мову, — отказавъ засоромленный Андрѣй, — бѣды мазуриста не-поляка досытъ вымогати одного: щобъ его выступане не выхѣдало смѣшине!...

— Ну, ну, пождѣть-же!... — лукаво замѣтила Лена.

Заразъ надѣйшла фигура зъ „шампанскимъ“. Розпочавъ еѣ полковникъ зъ своею „нареченою“ — и одержавъ бѣды неи кубокъ того искристого вина. Де хто переглянувъ ся... Бѣднѣй лѣкаръ выпавъ при тѣмъ кубокѣ сердечной отруты... Далѣ еѣла на креслѣ середѣ салѣ панна Лена; зѣбравъ ся зновъ гуртъ кавалерѣвъ, —

судія потягъ у той гуртъ и Андрѣя. Чи треба казати, що на сей разъ кубокъ выбору дѣставъ ся Андрѣю?... Чи то втѣшений перемогою, чи покрѣплений веселымъ виномъ, Андрѣй протанцювавъ сей гуртъ зъ панною Леною далеко жвавѣйше, нѣжъ першій...

— Ну, добре-жъ, пѣдъ новыи рѣкъ я вже не дамъ вамъ сидѣть мазурки на вечерѣ! — мовила его дама, доходячи кола...

Але не конечно судило ся Андрѣю сидѣти за мазуркою й теперъ. Дамы, якъ змовились, разъ-по-разъ выбирали лагідного та гарного сусѣда панни Лены. Андрѣй не спамятавъ ся, якъ скѣнчивъ ся той вечеръ... Онъ почувавъ утому. Голова ему трохи болѣла, чи шумѣла бѣдъ вина, — онъ не мѣгъ розбратъ; та таки й душно було въ салѣ... Андрѣй и панна Лена говорили вже не такъ голосно — и бѣльше мѣнялись зрозумѣлыми поглядами...

Пѣзно вже, пѣзно було, коли нашъ знакомць оставляи клубъ. Они зустрѣли ся всѣ середъ шарварку розбрана футеръ, хустокъ и калешъ. Лѣкаръ чувъ, якъ полковникъ сказавъ на прощаня паннѣ Нинѣ:

— Прощу кланятись мамашѣ! Завтра я приѣду!...

Старѣй Заборовскѣй поѣхали въ гостинницю, — Лени-жъ панна Нина запросила въ господу до себе. Ото-жъ обѣ панни и Андрѣй сѣдали въ санки.

— Докторъ! — гукнула Ивасевичу панна Лена: — Сѣдайте! мы васъ пѣдвеземъ! — Лѣкаръ мовчки примостивъ ся коло вѣзничѣ. Далѣ и всѣ вмовкли, бѣдаючи кожде своимъ вражнѣямъ...

Пѣдѣхали до самотной оселѣ Покорскихъ, що була на краю улицѣ, зъ „палисадникомъ“ передъ будынкомъ. Въ млявому свѣтлѣ зимового поранку маячили вже досыть выразно и части будовы и куцѣ въ палисаднику.

— Позвольте, я мѣнцѣйшъ подзвоню, щобъ вамъ хутѣй одчинили! — мовивъ лѣкаръ и пѣшовъ попередъ панночокъ. Не доходячи до ганку онъ спинивъ ся й покликнувъ:

— Що се таке?... Хтось сидить!

Гуртокъ наближивъ ся и побачивъ мѣжъ свымъ ганкомъ и чорнымъ бѣнкомъ Андрѣевого кабинету при бѣлѣй стѣнѣ якусь прислонену темну постать.

— Якась жѣнка! — мовивъ спокѣйно лѣкаръ, придивляючи ся до одѣня.

Андрѣй почувъ тѣ слова, глянувъ на постать — и отерпѣ, окаменѣвъ.

— Що она, спить?... — мѣркувавъ лѣкаръ, — далѣ нахиливъ ся нижче, поглядѣвъ и промовивъ:

— Панове! щось не певне! чи не замерзла она?!...

— Ахъ, Боже!... — скрикнула Лена.

— Що вы говорите?! — покликнула Нина: — та й хто-жъ она така? чого она тутъ?...

Лѣкаръ одкинувъ хустку зъ головы постатѣ. Лена глянула и скрикнула: Боже мѣй! се наша Лукеря!!

— Она!... и напевно замерзла! — подтвердивъ лѣкаръ.

Андрѣй вышовъ изъ своего остовпѣня, — несвѣцкѣй крикъ вырвавъ ся зъ его грудей:

— Боже мѣй!!

Задзвенѣвъ несамовито дзвѣнокъ, зъявили ся огнѣ, забѣгали люде... Лукерю нерухому внесли въ кабинетъ Андрѣя и положили на кушетцѣ. Лѣкаръ, закачавши рукавы, поравъ ся коло неи, требувавъ рѣжныхъ знѣдобѣвъ.

— Боже мѣй! Боже мѣй!! — скрикувавъ у-одно Андрѣй, ламаючи руки.

— Ахъ, треба-жъ такого нещастя! — промовлявъ и лѣкаръ. — Шкода дѣвчины, шкода! Така вродливица!...

Лукеря лежала лицемъ до горы, смертельно блѣда, але на прочудъ хороша. Чорнѣ косы еи розкинулись по паньскѣй подушцѣ.

— Може она уцадѣла! — промовивъ хтось изъ слугъ, помагавшихъ лѣкарю: бо она трѣпки посидѣла у насъ у кухнѣ, приходила либонъ зъ дѣвчатами колядувать до мѣста, — такъ она казала, — и додавала, що ѣй голова дуже болить. То може вцадѣла!...

Довго поравъ ся зо всею щиростою лѣкаръ. Наразъ онъ покликнувъ: — Пульсъ! — Бѣтъ ся пульсъ!... Всѣ обступили его и дѣвчину. Лѣкаръ державъ Лукерю въ своихъ рукахъ, пѣдѣвши. Она розкрыла очи. Першь непритомно глянула ними, разъ, другѣй, потѣмъ пильно, пильно придвинулась до тыхъ постатей у балѣвыхъ уборахъ и зрозумѣла все, — якъ и они розумѣли все...

— На що вы бѣратували мене?!... — промовила дѣвчина, залившись слѣзами...

Lasciate ogni speranza.

II.

Умерла, спить дѣвчина ясноока,
Блѣда, вся въ бѣлу одѣжъ оновита, —
Мигтять свѣчки, вокругъ тиша глубока.

И грызотѣ ворухать ся укрыта:
Чому якъ разъ теперъ, теперъ! вступилась,
Нечаяно — цвѣтка тучею пририта?

Къ любви, къ жизни такъ она просилась!
Розумна, чесна, горда и несмѣла —
До мене зъ приязню сестры привилась

Такъ просто, такъ сердечно; зрозумѣла
Мѣй болъ, мѣй жалъ, розважила сумного.
Одъ мене тѣлько щирости хотѣла.

Я не почувъ докѣру нѣ одного:
„Прийдѣтъ! не прошу, — буду дуже рада“.
Та дармо я пытавъ ся сердца своего.

И болъ ми дѣвить грудь, и рве досада:
Теперъ — се тепле сердце вже студене!
Недавно, вчора — цвѣтъ, жита принада...

„Не хтѣвъ менѣ, — такъ жий теперъ безъ мене“.
Корженко.

ЛЮБОРАДСКІЙ.

СЕМЕЙНА ХРОНИКА А. ПАТРИЧЕНКА СВИДНИЦКОГО.

(Дальше.)

V.

Тяжко було Маси мѣжъ ляховками та недоляшками: всѣ глузували зъ неи, що хлопка. А якъ сказала, що зъ роду въ костелѣ не була, то наче провинилась, такъ здивувались; и зареготались, и Печержиньска зъ ними, та все: ото, кажуть, а! якъ же-жъ можна?

Минувъ тыждень. Настала недѣля; рано ранесенько ударили въ дзвонъ, загомонѣвъ хрещеный народъ ули-

цями, до церкви йдучи. А въ Печержиньскои всѣ спали, якъ побитї, хочъ повинноси ихъ; дѣти, сказано, дѣти; а сама зъ панства покачувалась. Та не спать же цѣлый день божїй! Заворушились и тутъ. Пѣшла замѣшанина въ тѣй кѣмнатцѣ, де одна при другѣй, якъ оселедцѣ въ бочцѣ, спали панянки; а учителька особно спала и прокинувшись позѣхнула, потяглась тай почала бавитись косами, то перестенями, що на руцѣ були. А сонечко просить ся до хаты — крѣзь заслонку въ ѣкно поглядае — мовъ бы каже: та вставай, ледащице! годѣ тобѣ валяти ся; вийди, полюбуи ся; бо се вже останнїи дни такъ веселенько свѣтѣ божїй озираю. Отъ-отъ, лишъ не видно, якъ небо засунеть ся, и поде грязюка, що нѣ ты, нѣ я на двѣрз и носа не покажемо. Та вставай же, кажу! годѣ тобѣ выльгуватись!

Ажъ отъ Печержиньска сѣла, та ще далеко було встати! Нарештѣ и встала.

— Оляно! — гукнула вона, — давай черевики! — Тамъ: давай се, давай те. Зъ година часу уплыло, поки вмылась, и друга вже на сходѣ була, якъ сягъ такъ прибралась. Тутъ и панянки высотались на добрыйдень поклонитись.

— А щожь вы, панянки, — заговорила учителька, — готовї? Пѣдемъ до костела.

— А не до церкви? — поспытала Мася.

— Такъ и видно, що хамка! — гримнула Печержиньска, — що простачка! Такъ и видно! Ахъ ты поповно-поповно! Що менѣ зъ тобою робити, що чинити? Чи я тобѣ не казала? чи я тобѣ не наказувала? Кленчъ заразъ! — Стала Мася на колѣнки, не знаючи за що, а Печержиньска пѣшла далѣй.

Градомъ слѣзы котились Маси зъ очей, и рѣчками по грудяхъ текли, ажъ ставочокъ ставъ на помостѣ, що и въ двѣ ложки не забрати. Тутъ до костела задзвонили.

— Вставай! — гукнула учителька, — та поди вмый ся; до костела, хамко, пѣдешъ.

Зняли ся всѣ и пѣшли. Печержиньска дала Маси польску книжку въ руки, навчила хреститись по католици и наказала дивитись на старшу мѣжь ними панянку, дочку одного благочинника. — Що, — казала Печержиньска, — она робитаме, и ты роби.

Се була перва наука для Масѣ. Одь сего разу она не споминала церкви нѣ передъ учителькою, нѣ передъ товаришками, хѣба сама зъ собою розмавляючи, та разъ передъ Оляною сѣ спогадала. Выйшовши зъ села зъ мѣжь простыхъ дѣвчатъ, Мася найхутше зѣйшла зъ Оляною, и не втерпѣла, щобъ не поспытати ея: чому насъ не пускають до своєї церкви, а водять до костела?

— Бо вы панянка, — ѡдказала Оляна, — то вамъ соромъ ходити мѣжь хлопцы. Отъ спогадайте: коли вы бачили въ церквѣ хочъ одного пана, або паню, або панянку? Все лишъ мужикѡвъ бачили — самыхъ хлопѡвъ; а въ костелѣ самї паны, та шляхта, а мужицкого й духу тамъ не видати: бо то вѣра паньска, а то хлопска. Якъ бы не соромъ, то паны ходили-бъ въ церкву.

— А вы, Оляно, якої вѣры? — поспытала Мася.

— Я протест. Та й не диво, бо я паньска пѣдана; а вы що другого, то вамъ соромъ до церкви ходити, а до костела.

— А чому-жь менѣ дома сего не казали?

— Ге! — озвалась Оляна, — на що-бъ васъ и до учительки везти, якъ бы могли сказати вамъ все, що треба?

Печержиньска пѣделухала сю розмову и покарала Масю за постоѣ зъ мужичкою, за розмову „по хлопску“, а найгѡрше за те, що каже: „ты менѣ не вѣришь, а Оляны пѣшла допытуватись! То въ тебе Оляна разумнѣйша за учительку? А! хамко ты одна ходишь!“

Неразъ Мася навколѣшки стояла, неразъ и въ руку брала, неразъ — та що й казати! Всего було! було й те, що черезъ ослѣпчикъ перегинали за розмову зъ хлопками, за розмову на своѣй рѡднѡй мовѣ. Печержиньска думала, що се добре. — Всего, кажу, було, нѣмъ Мася узвичаилась по польски балакати, по католици молилась „Здоровась Марїо“, „Ойченашъ“, „Верже въ Бога Ойца“, и зъ погордою споминати батька-попа, матку-попадо, хлопѡвъ, хлопску мову и хлопску церкву. Не богато й пройшло: три мѣсяцѣ зъ чимось, а Мася такъ ѡдмѣнилась, вже й не пѡзнати ея! Саме годѣ Рѡздвянїи свята зближались; мати й приѣхала взяти доноу до дому — приголубити хотѣла.

— Ктось ѡдзе! ктось ѡдзе! — закричали панянки, завважавши, якъ ишла Масина мати черезъ подвѡре. Глянула въ ѣкно Мася та й каже: — то мѡя попадѣ пльонче сѣ.

— Яка попадѣ? — пытають.

— Люборадска, а яка-жь! — ѡдказала Мася.

— Нѣбы то маткѣ твоѣ? — кажуть.

— Я-жь мѡвѣ, же мѡя попадѣ, — озвалась Мася.

Вѡйшла мати до хаты, а доня посоромилась и привитати сѣ ширимъ, теплымъ словомъ, тѡлько тыцьнула та шурнула ногою назадъ себе; и то для „годить ся“.

— Може оно такъ и повинно бути, — подумала панѣматка, — може оно по старому тѡлько витають ся зъ матѣрю по людски; а теперъ таке й соромно вже, а треба присѣдати. Такїй, значить, свѣтѣ наставѣ. Та мабутъ же й попомучили тебе, небогу, — думае мати, на доноу двлячась, — нѣмъ навчили дрыгать та тыцати! Не ученики а мученики, мовляли покѡйнїи татуно.

На розпрошаню учителька строго-на-строго наказала Маси зъ хлопками не сходитись: то соромъ, каже, то встыдъ! И дала роботу до дому, гафтованѣ. Та ще й маму напросила, щобъ пильнувала, щобъ доглядала Масѣ, щобъ стерегла, абы на ново не „зхлопѣла“.

Хто-хто, а Ганна очей не зпускала зъ Тернѡвскои дороги: коли-то покажуть ся? Якъ отъ надъ вечѣръ ѡдчиняють ся ворота: ѣдутъ! Повыѡбѣгали на двѡрз и челядь, и своя сѣмья; всѣ радї, кожде щѣбече, що на языкъ набѣжити. А Мася злѣзла, оугана, и наче чужа, незнакома, нѣкому й на слѣдъ не плюнула. Сестры за нею потяглись.

— То може, що змерзла, — каже одна дѣвчина.

— Нѣтъ! такъ загордѣла, запанѣла, — озвалась Ганна.

Справдѣ, розббрани Масю, а она на силу зъ татомъ привиталась, на сестеръ и не зглянула, и стала пѡдѣ грубою тай нѣ пары зъ губы, наче воды въ ротъ набрала. Миленько Ганна подивлялась на панянку, отъ тутъ пораючись коло ея одежны, — бажалось поспытати, чи все гараздъ збулось, що балакали передъ выѣздомъ; та Мася мовчить, та й она мовчить, лишъ поглядае, що стоить панна пѡдѣ грубою, и все коло неи напыжване, ѡддулось. Якъ выходити мати зъ валькира: — може ты голодна? може будешъ що ѣсти? пытае.

— Дзвнуе, мамо, не хцентъ! — процѣдила Мася крѣзь зубы.

Original from

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

— Таке! — подумала Ганна, — вже й до матери по лячки! поминай же, якъ звали.

Прошли свята. Пбеля Гурдани зновъ пакувались; а бдъ Масѣ нѣхто рѣдного слова не чувъ — нѣ батько, нѣ мати, нѣ челядь, нѣ хто-небудь другій; все по лячки цвенькала. Малыхъ двѣ сестрѣ мала, и тыхъ навчила цокати, присѣдати; спбднички имъ побдрѣзувала, и косы по-новому позакручувала — все пбшло на другій ладъ. Сама не ходитъ, а плыве, якъ качка по водѣ; и менчихъ такъ приучувала. На бувшихъ товаришокъ, съльскихъ дѣвчатъ, и зъ-пбдъ-лоба не поглянула, наче нѣколи вони й не здыбали ся зъ собою.

— Отъ же зъ Печержиньской и справдѣ учителька на славу, — говоривъ разъ панотець Гервасій своѣй жѣнцѣ; — бачъ, якъ вытресувала нашу небогу!

— До чого то еѣ доведе ся наука, — сумно бдкажала панѣматка, — така пышна стала!.. Що до мене, — додала, — то я волѣла-бъ бачитъ еѣ, якъ бувало, зъ закочеными рукавами коло якои роботы, анѣжь отеперь якъ не пбдѣ грубою, то коло бкна, або за гафтами. Коли бѣ умѣла ѣсти зварити та дати ладъ въ господарствѣ, то гафтоване й купитъ собѣ.

— Говори! — озвався панотець, — ты все свое правишь. А подивись на благочинникову дочку! Хйба вона не въ Печержиньской вчитъ ся? Такій вже свѣтъ наставъ.

— Поганый же бнѣ, сей свѣтъ теперѣшній, — озвалася панѣматка. — Я-жь не знаю жадныхъ гафтбѣвъ, а хлѣбъ, слава Богу, ѣмо зъ тобою. И мати моя не знала, а про те хлѣбъ ѣла, ще й другихъ годувала. Та й твоя мати така-жь была.

— За те ходили въ плахтахъ та въ намѣткахъ.

— Тымъ то имъ и добре було, що свого не цурались! тымъ то вони й богатй були, що на драгѣ не тратились; а справитъ собѣ плахту-другу, то за весь вѣкъ не зносить, ще й дочцѣ передастъ. А зъ сихъ пбдрѣзанныхъ що? черезъ мѣсяць, якъ не подереть ся, то выростешъ; а все скинь. А старшй хвостами дороги метуть, що наче череда йде, такій копбтъ зббють — а ихъ лише двѣ, або й менче.

— Я зновъ скажу, що такій теперъ свѣтъ, — озвався ся панотець.

— А я зновъ скажу, що поганый теперѣшній свѣтъ, — озвалася панѣматка, и додала: — ще паны нехай бы собѣ выгадували, на те вони богатй; а такимъ, якъ мы — Богъ зъ нимъ! — лучше-бъ держатись старины, то й души лекше було-бъ, и въ скриняхъ повнѣйше.

— То се по твоєму, — каже панотець, — Мася повинна бѣ натягти запаску та на вечерницѣ? Гарно!

— На вечерницѣ-не-на-вечерницѣ; запаску-не-запаску: а що шнурбѣвъ та капелюшѣвъ ѣй зовсѣмъ не потрѣбно.

— Хйба она що? — гнѣвно заговоривъ о. Гервасій.

— Або я що кажу? — озвалася панѣматка.

— Що? моя дочка не панна, чи що? мужичка? хамка? — почавъ кричати о. Гервасій.

— Побвна! хйба я що кажу? — озвалася панѣматка.

— А побвна хйба не панянка? — каже о. Гервасій.

— Та панянка-жь, — озвалася панѣматка.

— То нехай же буде, якъ и другй панянки, знаешь? — гукнувъ, — чувшь? Нехай же буде, якъ и другй панянки, а не якъ мужичка, хамка!

— Та нехай буде, нехай! — заговорила панѣматка

стиха, — хйба я кажу, щобъ не була? нехай буде! гамуй ся!

Въ друге вже нѣколи не вертались они на сю розмову. Чи й панѣматка переконалась, що побвна повинна бути ляхѣвкою, чи боялась перечити; тблько якъ панотець почне хвалити Масю, то вона збтхне и каже: — добра дитина! та коли-бъ ѣй давъ Богъ розумъ добрый!

— На те вчитъ ся, — озветъ ся панотець, — щобъ мала добрый розумъ; а Печержиньска не що-небудь такого, щобъ не вмѣла на дорогу навести. Отъ послухла бы-сь, що панъ про ню розкажуе! Або й про Масю якъ бы-сь почувала! ей! ей! ажъ духъ радуеть ся!

Не знавъ неборакъ, що панъ тблько въ очи свѣтитъ — що лучше було бѣ, якъ бы бнѣ гудивъ. Мася ходила до его дочокъ и цѣлувалася все; а выйде зъ хаты, то ляхѣвки й почнутъ:

— А цо то бендзѣ, коханю: трошки цѣста. цибуль а олюе?

— Кнышь! — гукне друга. И пбйдутъ губы обмывати та одна другбй духу пбддаѣ: ще, каже, цибулею бдгонитъ!

— Ще ольѣю тхне! — бдкаже друга. И регочуть ся, ажъ покачуютъ ся. Та панотець сего не знавъ. Ляхи бувають облесий, знаютъ зъ якого боку пбббйти и такъ примаслитъ ся, що й сто головъ май — не вгадаешь, що въ нѣму кипить. И панотець щиро вѣривъ, що Росолѣвскій якъ хвалитъ, то не выдумуе. А той и мѣры не знавъ въ своихъ хвальбахъ. Одного тблько не хваливъ, що Мася румяна була, якъ ябѣдка. Зъ обличя, каже, видно, що въ жилахъ тече хамска кровь, — що въ грудяхъ хлопске сердце бѣтъ ся.

Чи въ ворота, чи черезъ перелазы, а ся штука дбйшла до Масѣ. Глянула она въ зеркало, и показалось небозѣ, що нема такого буряка червоного, якъ она. Отуть то було плачу та проклонбвъ! Въ кбнцѣ схопила себе обѣручъ за лица: такъ и вырву! каже, — та болѣло.

Прибувши въ пенсiонъ, — якъ тамъ звали, — нѣбы-то до Печержиньской, Мася ходила сама-не-своя, наче осиротѣла; и не ѣсть, а тблько лизне, абы зъ голоду не умерти. Довго нѣхто не мбгъ допытатись, чого се такъ; а далъ Мася й призналась одной товарищѣ, и обмылась слѣзми.

— Порадимо, — каже тая, — не сумуй! — и прираяли пить оцетъ нѣтце.

Пе дѣвча оцетъ, та въ зеркало приглядаеть ся, та сердитъ ся, що не скоро марйѣ. Товаришки потѣшають та пбджоги дають; а на дворѣ тымъ часомъ сѣчень — чи якъ другй зуть, лютый, бувъ на скбнчѣ.

На Подблю инѣдъ бувае дуже раня весна, хочъ марецъ своего нѣколи не даруе; про те инѣдъ ще передъ палютымъ*) и снѣгъ розтае, и все; а въ марци завсѣгды вже береза збвсѣмъ зелена — тымъ-то его й прозвали: березозоль. Та въ дорогу збираючися, на се нѣчого зважати, бо не стямить ся, якъ збрветъ ся заверюха и таке пбчнетъ ся, наче до Рбздва йде: и морозъ, и вѣтеръ и снѣгъ. Не на довге воно, а все-жь на дворѣ — сказано безъ поры — наче слабый смѣть ся; а сонечко грѣе, якъ мачуха голубить. Такъ и теперъ було: сонце пригрѣло, потекли рѣчки, зъ землѣ ажъ бдпаръ пбшовъ; а черезъ скблька день выпала пороша. Хто зъ чимъ

*) Якъ Январь зуть сѣчень, то Февраль — лютый; а якъ той лютый, то Февраль — палютый. — *Прим. авт.*

могъ, пішли на польоване, мало зъ рогачими та зъ коцюбами не повыходили. А о. Гервасієви саме тоді випала дорога: вхавъ у Круті, сына одвѣдати, бо на Рѣз-дво его за холодомъ не привозили. Нѣчь ночувавъ бнѣ, де ему Богъ помѣгъ, а на ранокъ дохавъ до Богу. Берегами глубокой пѣсокъ, то снѣгъ зъ пѣскомъ перемѣшавъ ся и тяжко було вхати; такъ люде ледомъ дорогу втерли. И о. Гервасій покотивъ ледомъ; тѣлько паламаръ понѣкуе. А по-пѣдъ горою въ корчахъ крикъ, галасъ, йойкотня: тутъ польоване якійсь панъ справлявъ. Гай-гай! думае собѣ о. Гервасій, отѣ роскѣшъ! — И ставъ пригадувати молодій лѣта, якъ и бнѣ, бувало, на конику выграе за зайцями та за вовками. — Ажъ зыркъ, — заяць у пролизѣ чмихае. — Нагнали сѣромаху зъ корчѣвъ.

— Чи бачъ? — каже о. Гервасій.

— Що? зайця? — озвавъ ся паламаръ.

— Еге-жь, — каже панотець.

— Та бачу.

— Стань но, — заговоривъ о. Гервасій.

— Та цуръ ему, — каже паламаръ, — може то — Духъ святой зъ нами!

— Стой бо, кажу! — гукнувъ панотець.

Спинивъ конѣ паламаръ, а зъ нихъ ажъ пара встает. Панотець ажъ тремтить, дивить ся, якъ заяць бѣднѣй лапками перебирае, отъ-отъ пѣдъ лѣдъ пѣйде.

— Якъ тобѣ здаеть ся, Сава, — заговоривъ далѣй панотець, — чи тутъ глубоко?

— Не повинно бути, — озвавъ ся той. — А зъ тымъ хто его знае.

— Що буде, то буде, — подумавъ панотець, злѣзъ зъ санокъ, скинувъ кожухъ и пѣйшовъ зайця здобувати.

— Не йдѣть, панотче, — каже Сава, — може то нечиста чила, абы васъ у пролизѣ заманити.

О. Гервасій не чувъ сея перестороги. Овѣ бувъ горячий мысливый, що й ряса не кождый разъ на завадѣ ставала; то всею душею дививъ ся на зайця. А бнѣ, бѣдненькій, все нѣжками бовтае, то ажъ на крыгу зѣпреть ся. Якъ бы въ що задными ногами впертись, то такъ бы й выстрибнувъ; а такъ посылуеть ся — посилуеть ся, и бовтне, тѣлько вухка видно. Ишовъ панотець, ажъ трясъ ся, и все пробуе лѣдъ пѣдъ собою; далѣй чувъ — трѣщитъ; и взявъ тай лѣгъ и посунувъ ся на животѣ. А паламаръ на санкахъ Бога молить за панотця, щобъ щасливо вернувъ ся. Досунувъ ся бнѣ, що отъ-отъ зайця спѣйматѣ — вже й руку простягнувъ, щобъ за лапку взяти; та заяць сповзнувъ, панотець дригнувъ ся, лѣдъ хруснувъ и тѣлько филя розляглась та вода ажъ на лѣдъ высочила. Заяця-жь, якъ не було.

— О се тобѣ, панотче, заяць, — каже паламаръ.

— Ге! ратуй! — гукнувъ о. Гервасій, схопившись за крыгу, що силы мавъ. А вода такъ и тягне пѣдъ лѣдъ.

Поки злѣзъ Сава, поки хапаючись, вѣжки одчепивъ, щобъ подати, то панотець таки добре скупавъ ся. А тутъ и приморозокъ бере, и московскій вѣтеръ подымае. Поки до санокъ дѣйшовъ, пѣдрясникъ козубомъ ставъ, ажъ до шкуры прикипѣвъ. Розбравъ ся о. Гервасій, закутавъ ся у бекешу и лѣгъ.

— Куды-жь теперъ? — пытае Сава.

— Та куды хочъ, абы де обсушитись, — каже панотець. А душа ему якъ не высочитъ.

Зъ сего часу якъ занепавъ о. Гервасій, то до пѣвѣроку такъ высохъ, що всѣ тѣлько й знали, що смерть ему пророчили.

Вже й Духъ минувъ, и Купайло, збирались люде жито жати, а о. Гервасій тѣлько по подвѣрѣ походить тай годѣ. Навѣтъ до двора не могъ ходити. Онъ и не лежавъ, лишь трохи, а все кахикавъ тай кахикавъ. Всякихъ бабъ панѣматка звозила, въ коморѣ муки не ставало, що кождѣй то мисчину, то двѣ; а панотцєви все гѣрше тай гѣрше. Видимо смерть зближалась.

— Та годѣ вже, — каже разъ панотець, — тыхъ лѣкѣвъ: они тѣлько до кшту доводятъ, а корысти зъ нихъ катъ-ма. Отъ подумай-но лучше, чи не пора-бѣ вже по Антося пѣслати; по завтра вже Кирика й Уляты.

— Ты теперъ тѣлько здогадавъ ся, — озвалась панѣматка, — а я вже й на булки розчинила на вечѣрѣ, и обрѣку наготовила, щобъ завтра чуть-свѣтъ и высылати.

— Спасибѣгъ тобѣ, сердце, — сказавъ панотець, — що-сь така добра та дбайлива! Безъ тебе й дѣти помиршавѣли-бѣ, и я млѣвъ бы голодомъ въ своѣй хоробѣ. Дай тобѣ, Боже, щастя й вѣкъ! — Тай зѣтхнувъ, зложивъ руки до Бога и почавъ молитись. Панѣматка й собѣ хрестилась зъ панотцемъ.

Прочитавши коротеньку молитовку, о. Гервасій заговоривъ: — дай тобѣ, Боже, вѣка та здоровля! а мене вже поховаешь. Та лихимъ словомъ не згадуй, а помолись коли за свого чоловіка-гонителя! Бо я для тебе не добрымъ бувъ чоловікомъ: якъ не лежавъ, то ходивъ, або й хаты не державъ ся, та ще неразъ и надъ твоимъ тѣломъ згнуцавъ ся — то бѣйкою, то лайкою. Прости менѣ, то й тобѣ Богъ простить!

Зъ симъ словомъ пѣдточивъ ся до панѣматки — она стояла коло грубки, а бнѣ коло стола — и взявъ еѣ за руку тай цѣлуе, кажучи: не довго вже симъ рукамъ робити на мене! душа чувъ, що вже вмру: коло сердца палить, такъ палить, що й не сказати! Коли бѣ ще хочъ зъ годочокъ було прожити, щобъ хочъ одну дитину до путя довести: все бѣ удовици лєкше було. Та така Божа воля.

А панѣматка слухае та думае: оес-жь то й есть, що въ святѣмъ писемѣ написано: якъ будете злѣ, то вкорочу вамъ вѣка. — Та якъ залетѣть ся зъ разу слѣзми, то ажъ жалъ було бѣ дивитись, якъ бы хто побачивъ; слѣзы такі дорѣдливѣ, якъ дощъ передъ градомъ, одна за другою й покапали на помѣтъ, наче горохомъ посыпавъ.

— Не плачь, сердце, — заговоривъ панотець, — тѣлько голова розболить ся, а мене не воскресить, — не вернетъ ся, що минулось, хочъ нехай слѣзы ллють ся, якъ Богъ тече.

Надѣйшла Текля, якъ огрѣчокъ выкотилась, въ зеленѣй спѣдничинѣ, — що зосталась торѣкъ одѣ Мациной сукнѣ зъ маминой одежины, то йѣй спѣдничку пошали. Опрѣчь спѣдничины Текля була тѣлько въ сорочцѣ; та замурана така! сказано — дитина: чи вѣтъ, чи не, то по грудяхъ тече; а тамъ мокре таке полѣзе на двѣрѣ и бавить ся въ порѣсѣ.

— Ходи до мене, дочко! — каже йѣй о. Гервасій.

Пѣдѣйшла она. А батько обнявъ руками еи головку и каже: — моя ты сирѣтко! моя замурана! Що тебе жде на божѣмъ свѣтѣ — яка доля! чи ты будешь проклинати мене, що не довѣвъ тебе до путя?

Текля мовчала.

— Чого-жь ты мовчишь? — пытае батько.

— А щожъ я буду казати? — озвалась Текля.

— Я тебе пытаю ся: чи будеш мене проклинати?
 — Нѣ, татку, не буду, — каже Текля.
 — О! моя ты щербетущечко! — заговоривъ батько, цѣлючи єѣ въ голову та такъ и вмывъ слѣзми.

Бачила Текля, що мати плаче, та вона се неразъ бачила, то тѣлько скривилась; а якъ заплакавъ батько, то она ажъ закричала.

— Цыть, доню! цыть! — заговорила мати, взявши єѣ на руки, — цыть! чого ты?

— А татко чого плачуть? — бдказала вона.

— Нѣ, татко не плачуть; то вони такъ собѣ.

— Де-жь Орися? — пытає о. Гервасій.

— О! цыть, дитино! щось татко кажуть. — Текля притихла, а панѣматка пытає: — що ты кажешъ?

— Я пытаю: де Орися?

— Чи то ѣи роботы нема? — озвалась панѣматка.

— Голубочка моя! — сказавъ панотець, — завѣгды корпастъ ся де-нѣбудь. Отъ зъ кого буде господыня, — додавъ, втираючи слѣзы. А Текля зновъ якъ заплаче.

— Чого-жь ты, — каже мати. А слѣзы и въ самомъ капають.

— А татко-жь чого плачуть? — озвалась Текля.

— То татка очи болять. Цыть, цыть! — каже мати, втираючи слѣзы дитинѣ; поцѣлувала єѣ и понесла зъ хаты. Та йдучи пытає панотця: чи не хочешъ чого ѣсти?

— Не хочу, — озвавъ ся бнъ, кивнувши головою, — минуло ся.

— Нѣ, мамуню, я вже не плачу, — каже Текля за порогомъ, веселенько вѣмѣхаючись; — а вы, мамуню, плачете? — додала втираючи ѣи очи.

— Нѣ, — каже мати, — то я такъ, я не плачу, моя зазулько! — И поцѣлувала.

— А чого-жь у васъ мокрїи очи?

— То такъ собѣ.

— И татко такъ собѣ? — пытає Текля..

— Такъ собѣ, моя щербетущечко, — каже мати, — такъ собѣ.

Якъ вийшла стара зъ хаты, о. Гервасій почавъ молитись, прядержуючись руками за стѣлу, а тамъ и лѣгъ стогнучи.

(Дальше буде.)

КОРОТКА ИСТОРИЯ ЛИТЕРАТУРЫ РУСКОЙ.

Написавъ Омельянъ Огоновскій.

ПЕРІОДЪ ПЕРШІЙ.

(Дальше.)

4. Моленіє Данила Заточника.

Авторъ сего памятника бувъ типомъ Украинця, щѣ любить батькѣвщину и свободу, щѣ бдчуваючи глубоко сердцемъ всяку недолю, не позбуває ся и въ бѣдѣ своего гумору, але смѣє ся крѣзь слѣзы и корыстує ся свѣтлоглядомъ поетичнымъ. Жаль тѣлько, що про жизнь сего мужа майже нѣчого не знаємъ: не звѣстно намъ, хто бувъ Данило, де родивъ ся, де и коли живъ и т. и. Изъ его твору можъ лише се дзнатись, що бнъ бувъ заточенный (се-бъ-то выгнанный зъ батькѣвщины) надъ озеро Лаче въ нынѣшнїй Олонецкѣй губерніи, не знати за яку провину. Однако судячи по смѣливымъ словамъ

противъ боярѣ, щѣ стояли близько князя, можъ догадуватись, що его недоля була наслѣдкомъ ихъ клеветъ и злостной вѣдчѣ. Такожъ годѣ довѣдатись, котрый князь выславъ Данила на „потокъ“. Ученїи мужѣ думаютъ, що той князь, про котрого згадує ся въ Моленю, єсть або Юрїй Володимировичъ Довгорукий, сынъ Мономаха, або Ярославъ Всеволодовичъ. правнукъ Мономаха. Ба, намъ не звѣстно, чи повелось Данилови доставити князеви свое письмо и доступити помилованя. Анекдота бо, звѣщаюча про се, якъ се письмо дѣйшло до князя, єсть очевидно вымысловомъ пѣзнѣйшихъ грамотѣвѣвъ. Змысль тои анекдоты такїи: Данило скрывъ свое письмо въ воску и кинувъ его въ озеро; рыба поглынула дивну добычу, по чѣмъ рыбу рыбацкъ зловивъ и принѣсь князеви. Такимъ способомъ дѣсталось письмо Заточника до загнѣваного князя.

„Моленіє Данила“ зове ся такожъ „Словомъ о Данилѣ Заточникѣ“. Авторъ сего твору бувъ мужъ свѣтлый, щѣ бдъ молоду бддававъ ся наукамъ. Такъ отже пише о собѣ, що хочъ не vyrбѣсь въ Аѣннахъ та не вчивъ ся мудрости у философѣвѣ, подѣбно пчолѣ збиравъ изъ книгъ „сладость словесную“. Передъ выгнанемъ зъ рѣднои землѣ стоявъ бнъ мабуть въ близькихъ односинахъ до князя, тому-то неразъ згадує про моральну шкѣду, яку заподѣявъ собѣ князь, заточивши Данила въ чужину.

„Моленіє Данила“ єсть збѣрникомъ статей о рѣжныхъ предметахъ, котрїи помѣжь собою майже нѣякои не мають звязи. Такъ находимо въ нѣмъ коротенькїи розправы а радше прислѣвья о умѣ и глупотѣ, о богатствѣ и бѣдѣ, о добрыхъ и злыхъ панахъ и т. и. Авторъ всказує кѣлькома словами и на домашню негодую князѣвѣ, выступає противъ лихихъ боярѣ, тиунѣвѣ (судїи) и противъ тыхъ черцѣвѣ, котрїи переступаютъ правила своего чина. Стыль сего памятника являє мѣшанину народныхъ пословицъ зъ библїйнными приповѣдками, взятими изъ „Притчей Соломоновыхъ“ и зъ книги „Премудрости Иисуса сына Сирахова“, при чѣмъ легко замѣтити, що авторъ, мабуть свѣтскїи чоловѣкъ, не зовсѣмъ точно наводити мѣсця изъ св. письма. Одаткъ Моленіє Данила можъ уважати такожъ збѣрникомъ стародавнихъ приповѣдокъ, выраженныхъ мовою книжною. Такими приповѣдками суть н. пр. отъ-сї: „*Всякъ человекъ хитритъ и мудритъ о чужей бѣдѣ, а о своей не можетъ смыслити*“. „*Молеве ризы изъгьдають, а человека печаль*“. „*Птица радуется веселью, а младенець матери*“. „*Якъ во утѣлѣ мѣлѣ воду лити, такъ безумнаго учити*“. „*Дѣти бѣгаютъ Рода,*¹⁾ *а Господь пьяного человека*“ и т. и.

Письменный твѣръ Данила Заточника мѣгъ бути уложеннымъ по взѣрци збѣрникѣвѣ грецкихъ, котрїи въ

¹⁾ Родъ бувъ душею покойного начальника родины; се бувъ отже духъ-сторожъ, щѣ опѣкувавъ ся семьею живучою. Болванъ Рода стоявъ мабуть въ кутѣ комнаты, и не диво про-те, що дѣти боялись Рода. Въ давнѣй Руси вѣрено, що Родъ сидитъ на воздухѣ и кидаетъ на землю груды, изъ чого родятъ ся дѣти. Крѣмъ Рода вѣрувано ще въ Рожаницю. Она была вѣдай духомъ жѣночымъ, щѣ рѣвно якъ Родъ зберегала щасливу долю родины. По думцѣ деякихъ ученыхъ мужѣвѣвѣ Рожаницѣ были богинями судьбы; у Словѣнцѣвѣвѣ були не тѣлько Rojenice але й Sojenice (се-бъ-то Судженицѣ). Въ Новгородскѣмъ памятнику зъ XII. вѣку, щѣ зове ся „Вѣпрашанїє Кюриково“, читаемо отъ-се про жертвы, якїи приношено Родови и Рожаницѣ: „*А се Роду и Рожаницѣ кропотль албы и сыръ и медъ*“. Вѣра въ Рода и Рожаницю истнувала безперечно въ цѣлѣй Руси-Украинѣ; се бо ѣ у насъ несутъ же теперъ въ церковь хлѣбъ, сыръ и вѣдъ, коли молятъ ся за душу покойника.

Византії стали появлятися одъ VII. вѣку, и въ давній Руси звалися „Пчелою“. Въ такихъ збѣрникахъ находились выписи изъ книгъ писателѣвъ класичныхъ, грецкихъ и латинскихъ. Изъ такого византійскаго збѣрника мѣгъ Данило дѣйстно приняти деякі высказы, примѣромъ про лихъ жены. Уже-жь въ Изборнику Святослава зъ 1073. р. находить ся згадка про лиху жену; отже нема конечной потреби приписувати недолу Данила интригамъ женщинъ по-при оклеветуваня злющихъ бояръ. Отъ, примѣромъ сказавъ авторъ про лиху жену се що слѣдує: „*Луче бы ми трясею болѣти, ниже со злою съ не любою женою быти: тряса бо тряси пустить, а злая жена и до смерти сушитъ*“.

Хоча же Моленіє Данила въ засновку своѣмъ могло утворитися після взрѣця византійскаго, все-жь таки писанє се вызначує ся переважно гадками оригинальними, особливо-жь смѣливыми словами супротивъ князя. Сюды належать именно сї высказы: „*Не возри на мя, княже господине, яко волкъ на ляня, но возри на мя, господине мой, аки мати на младенца. — Бѣгда веселилися многими брашны, а мене помяни сузъ хлѣбъ ядушь; или пїєши сладкое питїє, а мене помяни теплу воду пьюща и прага нападша отъ жѣста заветрена. Бѣгда ляжєши на мягкыахъ постеляхъ подъ собольими одеялы, а мене помяни подъ единымъ платомъ лежаша и зимою умирающа. — Лють бѣснующемуся дати ножь, а лукавому власть*“.

Моленіє Данила зъ давныхъ давєнь люде письменній любили читати. Се доказують численній рукописи, подаючі намъ сей памятникъ въ меншѣмъ або бѣльшѣмъ объѣмѣ, по-за-якъ переписувачъ або даного тексту придержувавъ ся, або такожь свои гадки въ чужѣмъ творѣ списувавъ.¹⁾ Вирочѣмъ дивный и цѣкавый складъ Моленія бувъ причиною, що стародавній Русины въ нѣмъ любовались. Бѣблїйній приповѣдки и народній присловья, сатиричне высмѣяне блудѣвъ того часу, въ котрѣмъ живѣ авторъ, а одтакъ украинскій гуморъ, що має двояку прикмету, шутливу и сумну, — се богатый матерїалъ сего невеличкаго памятника, що въ давній Руси заслуживъ на велике поважанє.

5. Слово о полку Игоревѣмъ.

Въ цѣлѣй стародавній литературѣ славянскѣй нема памятника важнѣйшого одъ „Слова о полку Игоревѣмъ“. Не тѣлько межи поодинокими народами славянскими, але и межи чужинцами, примѣромъ межи Французами и Нѣмцами, найшлись ученї мужѣ, котрї сей памятникъ високо цѣнили и єго запопадливо студїювали. И справдѣ велике се диво, що невеличкїй письменный творѣ, оббїмаючїй лишь кѣлька карточокъ, спонукавъ знаменитыхъ свѣточѣвъ славянскихъ, якъ Мицкевича, Гатталю, Максимовича, Потебню и и. занятисє єго поясненємъ, та выкликавъ богату литературу въ напрямѣ критичнѣмъ, филологичнѣмъ, естетичнѣмъ та историчнѣмъ. И яка-жь се причина, що за-для 4—5 картокъ старорускаго твору литературного порушивъ ся ученїй свѣтъ въ Европѣ до живои участи въ здвигненю нашихъ просвѣтнѣхъ святощѣй? На се пытанє можє одповѣсти, що висока вартѣсть поетична сего памятника, єго засно-

¹⁾ „Моленіє Данила“ выдавъ К. Кадайдовичъ по рукописи зъ кнѣца XVI. або зъ початку XVII. вѣку въ „Памятникахъ росїйской словесности XII. вѣка“, — и Ундольскїй въ журналѣ „Русская Бесѣда“ за 1856 г., кн. 2. по рукописи XV. в. Порѣвн. Историч. Христом. Ф. Буєслава, стор. 617—632.

вокъ историчный, прикрашений свѣтоглядѣмъ митичнымъ, вѣрный образъ сучасной культуры и незвычайнїй трудности въ поясненю тексту суть причиною тыхъ глубокихъ студїй, якихъ подняло ся много талантливыхъ мужѣвъ въ выученю сего твору рускаго.

„Слово о полку Игоревѣмъ“ написано въ вѣку XII. Въ нѣмъ збереглась краса поезїй (мало)рускаго, що живє доси въ думахъ и пѣсняхъ нашего люду. Незвѣстный намъ по имени авторъ переймивъ ся такъ живо тою поезїєю простонародною, що змалювавъ чудовый образъ давной бувальщины. Єго Слово є справдѣ поемою або думою историчною, писаною на основѣ образѣвъ и речєнь сучасной поезїй народной.

Поєтъ представляє нещасливый воинскїй походъ Игоря Святославича, князя Новгорода Сѣверскаго, противъ поганыхъ Половцѣвъ, котрыхъ звано такожь Куманами. Зъ дружиною своєю выѣхавъ Игорь 23. квѣтня 1185. р. изъ своего Новгорода въ Путивль, и выступивъ въ походъ противъ Половцѣвъ вразѣ зъ двома сынами своими, Володимирѣмъ та Олегомъ, и зъ братанцемъ своимъ, Святославѣмъ Ольговичемъ, княземъ Рылъскимъ. У Ярослава же Всеволодовича, князя Черниговскаго, выпросивъ собѣ помѣчь боярина Ольстина Олексича зъ Ковуями Черниговскими. Коли-жь князѣ зъ дружиною въ среду 1. мая пѣдъ вечеръ ко рѣцѣ Донцю приближувались, побачили она затымнє сонця. Бояре и дружина похиливши головы, сказали князєви, що не на добро се знаменє. Одтакъ перебрели Донецъ. Пришовши до рѣки Оскола Игорь доживавъ два дни своего брата Всеволода Буй-Тура, князя Трубчевскаго и Курекаго, котрый ишовъ изъ Курека внишою дорогою. Вѣйска рускїй идучи дальше черезъ цѣлу нѣчь степами половецкими зустрінувши слѣдуючого дня въ пятницу до свѣта полки половецкїй, котрї по тѣмъ боцѣ рѣки Сюурля були розложились. И выѣхали стрѣльцѣ зъ полкѣвъ половецкихъ, пустили по стрѣлѣ на Русичѣвъ та и стали втѣкати. Русичѣ не встигли ще перешравитисє черезъ рѣку, якъ пустились на втѣкача и всѣ прочїй Половцѣ. Рускїй передовцѣ погнались за ними, стали ихъ побивати та и въ полонъ захвачувати, а старшїй князѣ Игорь и Всеволодъ ишли потихоньку, не розпускаячи вѣйска. Коли-жь Половцѣ мимо своихъ вежъ утѣкли, то Русичѣ займили тї поганскїй становища та набрали богато невольникѣвъ. Одтакъ стояли на вежахъ половецкихъ, та и веселились и чванились побѣдою. Коли передовый полкъ повернувъ зъ погонѣй, то Игорь гадавъ зъ вѣйскомъ пуститисє въ дальшїй походъ черезъ цѣлу нѣчь, але Святославъ не хотѣвъ ити кажучи, що бнѣ за-далеко гонивъ ся за Половцами, а конѣ єго примучились. Коли-жь и Всеволодъ єму притакнувъ, то рѣшено тутъ переночувати. Але другого дня до свѣта въ субботу стали выступати одєнь за другимъ полки половецкїй. Рускїй князѣ здивувались, — хоча же ихъ полки втомили ся спрагою изъ-за недостатку воды, то таки били ся хоробро. Русичѣ, хотячи въ боротьбѣ дѣйти до воды, позѣдали зъ коней и бились зъ поганцами пѣшки. Въ тѣй боротьбѣ ранєно Игоря въ лѣву руку: однако въ той день змагались всѣ крѣпко до вечера. Якъ же въ недѣлю засвѣтало, першїй Ковуѣ пустились на втѣкача. Игорь сидѣвъ тогдѣ за-для равны на кони и старавъ ся ихъ въ утечи повздержати; про-те здоймивъ свѣй шоломъ, чтобы втѣкаючїй єго пѣзнали и назадъ вернулись. Та дарма, — наполоханїй во-вѣнники не здужали вже остановитисє. Але сѣча все ще трѣвала; особливо Всеволодъ борѣвъ ся мужно, хочь

и оружия въ руцѣ ему не доставало. Однако мимо всякого намагана Русичѣ при рѣцѣ Каялѣ були зовеѣмъ розбитѣ; всѣ князѣ попались въ неволю а зѣ-по-мѣжъ боярѣ и прочои дружины хто павъ на поли битвы, хто бувъ полоненый, хто втопивъ ся въ водѣ. Ледво 15 Русичѣвъ, и ще менша горетка Ковуѣвъ уратувались бѣдъ неволѣ и затраты. Катастрофа тота була справдѣ страшна: Половцѣ повернули зѣ великою побѣдою, а про нещастѣ Русичѣвъ не було кому въ землю рѣдну и вѣтку принести.

Зѣ Игоремъ въ неволи обходились Половцѣ людяно, и хоча поставили при нѣмъ 20 сторожѣвъ, то однако позволили ему ѣздити зѣ яструбомъ на ловы. Игорь прикликавъ собѣ изъ Руси священника та й службу свою, бо гадавъ, що сидѣти-ме въ неволи довго. Але-жъ конюшій и сынъ тысяцкого стали намовляти князя до утечи въ землю руску. Спершу не мѣгъ Игорь зѣ тою гадкою погодитися. Коли-жъ тѣ товаришѣ недолѣ ему сказали, що рознеслась чутка, мабуть-то Половцѣ, повернувши зѣ-пѣдъ Переяслава, загадали его вбити, то ставъ бѣнъ на-правду думати про утечу. Одаткъ умовивъ ся зѣ выхрестомъ-Половчиномъ Лаворомъ и пославъ пѣдъ вечеръ конюшого сказати Лаворови, щоби переѣхавъ зѣ конемъ на той берегъ рѣки Тора. Якъ стало смеркатися, прийшовъ конюшій та донѣсъ князеви, що Лаворъ дожидае его. Игорь вложивъ тогдѣ на себе хрестъ, взявъ образъ святыхъ и пѣднявши стѣну втѣкъ зѣ неволѣ. Сторожа забавлялась весело, гадаючи, що Игорь спить, але бѣнъ бувъ вже за рѣкою та й погнавъ ся степами. По 11 дняхъ достигъ до города Донця въ князѣвствѣ Переяславскѣмъ и вернувъ ся щасливо въ свѣй Новгородъ. Опѣсля поѣхавъ до брата Ярослава въ Чернигѣвъ, а одтакъ до великого князя Святослава въ Кіѣвъ. Всѣ князѣ зрадѣли радостію за-для свободы Игоревои и обѣцяли ему помагати дружиною своею, щоби мститися за обиду и бѣдвернути бѣдъ Руси нечестѣ. Два роки опѣсля вернувъ ся въ Русь такожъ Володимиръ Игоревичъ вразѣ зѣ судженою своею, дочкою хана Кончака. И вчинивъ Игорь сынови своему весѣлье и вѣнчавъ его зѣ Кончаковною.

Се есть исторична сторона Слова о полку Игоревѣмъ, котра представляе ся въ лѣтописи Несторовѣй по рукописи Лаврентіевскѣй та Ипатскѣй. Змѣсть же сего поэтичного памятникка есть отъ-сей: Незвѣстный намъ по имени авторъ, мабуть членъ дружины княжои, загадавъ розказати важну повѣсть про походъ Игоря по дѣямъ бувальщины, а не по замысламъ Бояновымъ. Одаткъ споминае про сѣвака Бояна и про обычаи давнихъ стихотворцѣвъ. Бояна зове „вѣщимъ“, соловѣмъ старого времени и „внукомъ Велеса“. Игорь, богатырь повѣсти, являе ся саме тогдѣ, коли видѣти затымѣне сонця и всьо войско покрыте тьмою. Але бѣнъ не зважае на сей зловѣщій знакъ, та заохочуе дружину, вирушити на поле славы, — каже бо: „Лучше намъ порубанымъ бути, нѣжъ полоненымъ бути. Хочу копые проломити конецъ поля половецкого, — хочу голову свою положить, або шоломомъ напитися зѣ Дону!“ — Въ Путивлѣ дожидае своего брата Всеволода Буй-Тура. Всеволодъ приходитъ зѣ своими Курянами, и бѣтакъ оба браты ступають въ походъ. Та отъ, недобрѣй знамена природній являють ся имъ въ пути: сонце заступило имъ дорогу тьмою; нѣчь застогнала грозою и пробудила птицѣ, — звѣрѣ засвістали, а Дивъ, богъ тьмы, кликнувъ верху дерева. Въ пятокъ рано „Русичѣ“ потоптали поганѣй полки половецкѣй, а вже-жъ другого дня природа посылае новѣй

знаки зловѣщій: зѣ моря идуть чернѣ хмары, а въ нихъ дръжать-блискають синѣй блискавки. Вѣтры, Стрибоговѣй вьнуки, вѣють бѣдъ моря стрѣлами на полки Игоревѣй; земля стугоняеть, рѣки мутно текуть, порохи поля покрывають, войсковѣй знамена (хоругви) гомоняеть. Изъ всѣхъ сторѣнъ выступають Половцѣ роями, але Всеволодъ боре ся зѣ ними хоробро.

Сѣвакъ, видячи такую тяжку боротьбу, несе ся мыслию въ давнѣйшій часы та згадуе про домашню незгоду князѣвъ, бо въ нѣй спочивавъ зарбѣдъ той недолѣ, котра недовго опѣсля навѣстила всю Русь. Особливо дорѣкае Олегови Святославичеви, — той бо ковавъ мечемъ незгоду-горе й сѣявъ стрѣлы по земли. Изъ-за того авторъ зове его Гориславичемъ. Тогдѣ запустѣла руска земля: вороны кракали и дѣлили собѣ трупѣвъ, а галки говорили свѣй говѣрь. И зновъ повертае авторъ до опису битвы та й каже: „Черна земля пѣдъ копытами кѣбѣтми була посянана и кровю полита.. Били ся день, и билесь и другѣй, а третього дня ко полудневи впали знамена Игоревѣй. И тамъ на берегу быстрой Каялы розлучились оба браты... Никне трава бѣдъ жалощій, а дерево зѣ туги къ земли прихилилось“. По тѣй страшнѣй боротьбѣ по-смутнѣла природа и земля руска за-для усобиць княжихъ и нападѣвъ половецкихъ. Плачуть жены рускѣй, — запропастилась богатырска слава великого князя Святослава, щѣ поборовъ поганого Кобяка, хана половецкого. Знемогли бѣдъ смутку стѣны городѣвъ: туга огорнула Кіѣвъ. Святославъ видѣти смутный сонъ... Одаткъ бояре звѣстили князеви про недолу двоухъ соколѣвъ, Игоря и Всеволода, щѣ злетѣли зѣ батькѣвского престола золотого. Святославъ ронить золоте слово крѣзь сльозы и падькае за-для неславной боротьбы своихъ „сыновцѣвъ“.

Видячи Русь понижену заявляе поетъ велику любовь до неи, и радъ бы ѣй въ такихъ злидняхъ прискорити помѣчь. Про те зывае Всеволода, великого князя Володимирекого та й иншихъ князѣвъ, щоби выступили за обиду того часу, за землю руску, за раны Игоря, смѣлого Святославича. Особливо-жъ гарна его апострофа до галицкого князя Осмомысла Ярослава, щѣ высоко засѣвъ на своѣмъ престолѣ златокованѣмъ... Однакъ нѣхто зѣ князѣвъ не являе ся, помстити такую наругу, — нѣхто не несе помочи князямъ-неволикѣмъ. Не дивно отже, що поетъ опять згадуе про крамолы та свары князѣвъ; именно звертае ся до часѣвъ давнѣйшихъ, та наводити повѣсть про князя-чародѣя, Всеслава, котрый Руси заподѣявъ такожъ багато лиха... Наразъ изъ стѣнъ города Путивля, осадженого Половцами, загомѣвъ голосѣ Ярославны, жены Игоревои. Ярославна плаче, и хоче зозулею полетѣти по Дунаеви. Она промовляе до вѣтра, до Дѣвпра-Словутича и до сонця, — се бо тужить за ладою-мужемъ, и не може дѣждатися его свободы. И отъ, приснуло море о пѣвночѣ, а мряки покрыли землю. Игорю князеви Богъ вскажуе путь изъ землѣ половецкѣй на землю рускую. И втѣкъ Игорь щасливо зѣ неволѣ. Въ дорозѣ розмовляе ся зѣ рѣкою Донцемъ, котра стелить ему зелену траву на сѣрѣбныхъ своихъ берегахъ, та й одягае его теплыми мглами пѣдъ тѣнию зеленого дерева. Ханы-жъ половецкѣй Газа и Кончакъ гоняеть у слѣдъ Игоря... И свѣтити ся сонце на небѣ, а Игорь уже въ рускѣй землѣ. Дѣвчата сѣвають на Дунаю: вьють ся ихъ голоса черезъ море до Кіѣва. Игорь вертае ся щасливо въ Кіѣвъ, и ѣде до святой Богородицѣй Широгощѣи.

Поетична сторона Слова о полку Игоревімъ. Сей памятникъ есть вельми важнымъ особливо изъ-за того, що въ нѣмъ переходилась въ головныхъ зарискахъ поезія простонародна XII. вѣку. Авторъ Слова користувавъ ся такожъ стародавними переказами за богівъ та за вѣрованя Руси поганьскои. Се поглядъ на митологію Слова: Вѣтры зовуть ся внуками Стрибога, Русь именує ся внукомъ Дажбога, бога сонця, а вѣщій Боянъ внукомъ Велеса, що вважавъ ся богомъ жизни фвизичной и родителемъ поетівъ та спѣваківъ. Тресвѣтле сонце представляє ся неначе божествомъ и названо господиномъ; — симъ именемъ вызначує ся такожъ вѣтеръ-вѣтрило и Днѣпро-Словутяч. Божество тьмы Дивъ кличе въ ночи верху дерева и кидаетъ ся на землю въ знамя послѣдуючої недоли. Одаткъ обиди представляє ся въ образѣ дѣвы, котра всплескала лебединими крылами на синѣмъ морі; наконецъ же Полоцкій князь Всеславъ являє ся вокулакою, що перебѣгає дорогу Хоресови, богови свѣтла. Але не досеть того, що въ Словѣ споминають ся боже поганьскій: въ нѣмъ являє ся природа живуючою. Тому-то дерево тужить и хилить ся ажъ до землѣ; квіты посмутили бдѣ жалощій, а рѣка Донецъ услугує Игореви и розмовляє ся зъ нимъ. Въ загалѣ завважаемо, що природа есть сумна-невесела тогдѣ, коли чоловікъ въ недоли пропадає, та навпаки бачимо, що она радѣе радостію, коли для него кончить ся недоля. Впрочемъ видимо въ Словѣ тонъ елегійный, рѣвно якъ и въ думахъ народныхъ высказує ся найчастѣйше туга та печаль, тому-що они спѣвались въ недоли и въ часѣ тяжкой боротьбы за свободу та волю.

Хоча же майже всѣ выдавцѣ Слова суть сего мнѣня, що оно основує ся на взрѣцяхъ поезіи простонародной, то однако три учені мужѣ, князь Павло Вяземскій, Всеволодъ Миллеръ и Омелянъ Партыцкій высказуютъ про засновокъ сего памятника зовсѣмъ иншу гадку. И такъ Вяземскій видитъ у Словѣ повно реминисценцій изъ грецкихъ и тракійскихъ переказівъ, и твердитъ категорично, що всякій нарѣдъ приймає теперъ поетичній творы изъ скарбницѣ старовины грецкой та тракійскои, а самъ не творить нѣчого (стор. 220). По сему мнѣню Вяземского теперѣшній народы не можуть отже мати свои поезіи, та лише репродукують творы зъ doby митичной або доисторичной. Тому-то авторъ Слова по сѣй думцѣ користувавъ ся митичными оповѣданями Гомера и Еврипида про посмертну жизнь Ахиллеса и Елены при Чорнѣмъ морі (стор. 478). Намъ однако видить ся, що не годить ся такъ низко цѣнити творчой силы тыхъ народівъ, котрі мають свою исторію и доказали вже дѣлами свою жизнь самостійну. Таже знаємо зъ досвѣду, що поезія народна есть выпльвомъ индивидуальной вдачѣ поодинокихъ народівъ, и що про-те поезія руска має зовсѣмъ иншій характеръ, нѣжъ поезія ческа або сербска. По теоріи же Вяземского всякій поезіи народній мусѣли бы бути компіляціями одностайними, тому-що були бы зложені зъ того-самого даного матеріялу. — Всеволодъ Миллеръ думаетъ, що Слово о полку Игоревімъ не есть оригинальнымъ творомъ рускимъ, але переспѣвомъ стихотвору византийского, переложеного на мову болгарско-славянскую. Именно добаваетъ бнъ аналогію мѣжъ византийскою поемою про Василя Дигенеса Акрита (*Βασίλειος Διγενής Ἀκρίτης*) и Словомъ о полку Игоревімъ. А вже-жъ случайно подобній слова и порѣвнаня въ обохъ сихъ творахъ не суть ще рѣшучимъ поводомъ, уважати памятникъ рускій переспѣвомъ стихотвору ви-

зантийского. Наше Слово о стѣлько рѣзнятъ ся бдѣ той поемы грецкой, о скѣлько розходять ся мѣжъ собою просвѣта руска и культура византийска. — Коли-жъ оба тѣ мужѣ намагають ся бднестн нашъ памятникъ поетичный до взрѣцѣвъ грецкихъ, то проф. Партыцкій видить въ нѣмъ всюды слѣды просвѣты готицкой, се-бѣ-то скандинавскои. Переказы митичній, які зустрічають ся у Словѣ, суть по его думцѣ чужими, не-славянскими; ихъ приймили давній Русины бдѣ Варягівъ, котрі принесли въ Русь изъ-за моря свѣй свѣтоглядъ, ба въ части и свою мову. Проф. Партыцкій гадає, що въ концѣ XII. вѣку, отже въ четвертѣмъ столѣтїю пѣсля прикляканя Варягівъ, скандинавска митологія мала своихъ прихильниківъ мѣжъ зрученими боярами; ба, по мнѣню его, въ деякихъ словахъ руского памятника появляются реминисценціи слѣвъ скандинавскихъ. („Темній мѣсьць въ Словѣ о плку Игоревімъ“. У Львовѣ, 1883). Хоча же зъ тими высказаніями проф. Партыцкого не каждый спочезгодити ся, то все-таки треба признати, що въ погледахъ своихъ на зачатокъ Слова и въ поясненю темныхъ мѣсьць сего памятника заявивъ бнъ багато остроумныхъ гадокъ.

(Дальше буде.)

СТЕПАНЪ ВАСИЛЕВИЧЪ РУДАНЬСКІЙ

(Десять знадобы до его биографіи.)

Чимало було у насъ людей, що весь свѣй вѣкъ працювали на нашѣй убогѣй нивѣ, словомъ и дѣломъ не давали загнать нашѣй украинскѣй мовѣ, щиро помагали народній просвѣтѣ, одну надѣю кохали въ душѣ: якъ мога найскорѣйше бачити зрячими своихъ братівъ „неарячихъ грекостѣвъ“. Чимало, кажу, було у насъ такихъ людей, та чи богато мы знаємо про нихъ? Про самого наибольшого нашего поэта, Шевченка, мы звыше 20 лѣтъ мусѣли ждати, поки дождались хоть скѣлько-небудь повной его биографіи, написаной п. Чалымъ, тай то не нашою мовою. А коли такъ дѣло стоять зъ Шевченкомъ, то скѣлько-жъ гѣрше стоять оно зъ другими нашими писателями! Нѣ повного выдана ихъ творѣвъ, нѣ житєписи, — нѣчого не маємо й доси!.. А часъ йдутъ — не ждуть, все бѣльше бѣддаляючи бдѣ насъ тыхъ писателѣвъ и поетівъ; умирають старіи люде, котрі були колись ихъ щирими приятелями и котрі змогли бы про нихъ дещо розказати.

Оттакъ мѣркуючи, зважились мы збрати хочъ скѣлько-небудь споминокъ про нашего рѣдного поэта-земляка, Степана Василевича Руданьского. Наибольша-частина сихъ споминокъ роздобута нами у земляка и приятеля покѣйного поэта, Викт. В. Ковалева, а дещо-додано иншими, памятающими Руданьского людьми.

Колі и въ якому мѣсцѣ родивъ ся Руданьскій, не знаємо крѣмъ одного, що родивъ ся Подѣлѣ, зъ священничой семьи. Учивъ ся въ духовной семинаріи въ Каменци Подѣлѣскѣмъ. Не знаємо напевне й того, коли вступивъ въ ту-бурсу, але вважаючи на те, що вийшовъ изъ семинаріи 1855 р., мусимо думати, що вступивъ туды около р. 1843. Вже въ бурѣ на Руданьского дивились усѣ, якъ на поэта: бурсаки спѣвали мабутъ не одну пѣсню, зложену ихъ однокашникомъ, а пѣсню „Повѣй вѣтре на Украинну“ и теперъ спѣвають не то бурсаки, а й каждый чоботарь. Пѣсня ся була мабутъ выпльвомъ его першой и то нещасливой любви до камянецкой таки, якъ кажутъ, дуже вродливой, але характеромъ зовсѣмъ ледачой панночки, К-ои. Ся любовь

мала великій впливъ трохи чи не на цѣле житє поета.

Зъ камянецкою духовною семинарію Руданський не захотѣвъ ити въ попу, але перейшовъ до Петербурга въ Медико-хирургичну Академію. Анѣ про причини, якѣ склонили его до такого кроку, анѣ про его житє въ Петербурзѣ мы нѣчого не знаємо. Надъ своєю наукою онъ богато працювавъ, терплячи нужду, и мучений споминами нещаснои любови, розстроювавъ свое здоровле. Зовсѣмъ слабый покинувъ пѣвнѣчь; около 1861 р. его зробили лѣкаремъ въ Ялтѣ, въ Крыму. Незабаромъ бяла щирого, прияznego Степана Василевича збралася невеличка компанія: П. Ө. Падалка почтмайстеръ, агентъ р. Общ. П. п. Т. Сіяльскій, Ялтинскій пѣпъ о. Василь Сердюковъ. Въ той компаніѣ побачивъ въ перве Руданського и В. В. Ковалевъ, котрый ось якъ характеризує его. Степанъ Василевичъ бувъ високого росту, широкоплечій, на видъ поважный, хочъ и ходивъ трохи згорбавшись; карѣ очи его свѣтились несказаною добротою, котра була найкрасшою признакою его душѣ. Одягавъ ся завсѣгды просто, якъ и живъ. Не долюблювавъ панѣвъ, за те бѣдныхъ людей и самъ любивъ и они его любили. Занедужавъ, бувало, бѣдный чоловікъ, — заразъ до лѣкаря Руданського. Сей и поможе и грошей не вѣзьме. Бувало й такъ, що бѣдному чоловікови нѣде жити, щобъ лѣчити ся; Руданскій давъ свою хату, лѣчить, годує, чимъ Богъ пославъ, и не жеде нѣякою заплаты.

Повѣдаючи про те, якъ живъ Руданскій въ Ялтѣ, мусимо сказати, що не знавъ онъ нѣ роскоши и богатства, нѣ бѣдности. Переѣхавши въ Ялту першь усеого задумавъ онъ купити собѣ невеличкій кусокъ землѣ та збудувати хатину, щобъ не пришлось що мѣсяця переѣздати зъ одной квартиры на другу зъ жѣнкою и дѣтьми. Може й скоро довелось бы ему й сповнити се бажанє, коли-бъ бѣльше думавъ про те, якъ набивати грѣшми кишеню. Та не зъ такихъ людей бувъ Руданскій, и не диво, що не дуже то легко було ему спромогтись на той и маленькій кусокъ земельки. — „Коло Ялты“ писавъ онъ въ ту пору*) „все по чортовыхъ, а не по нашихъ грошахъ“. Сякъ-такъ спромѣгъ ся въ кѣнци на невеличке мѣсце, хочъ и не довелось выстроити своєи хаты. Те мѣсце, недалеко бѣдъ ялтинскои церкви, вже продане усеого щось за 300 рублѣвъ. Въ Ялтѣ С. В. Руданскій и подруживъ ся зъ простою, зовсѣмъ не освѣченою дѣвчиною, Явдохою, бѣдъ котрой мавъ двоє дѣтей. Якъ оно выйшло, що Руданскій зъєднавъ ся зъ нею, напевне не знаємо; винувата була тутъ мабуть его поетична натура.

Якъ цѣнили въ Ялтѣ Степана Василевича, видно зъ того, що пѣсля его смерти городъ опредѣливъ на свѣй коштъ вчити его дѣтей. Не до великого, правда, розуму довели ихъ: изъ сына зробили фельдшера, а дочцѣ довелось скѣпячити курсъ науки въ прогимназіѣ тѣлько — та й за те спасибѣгъ! Було-бъ красше, коли-бъ земляки покѣйного догадались були зрѣбити бѣльше, якъ зробивъ городъ для дѣтей поета.

Завернемъ теперъ въ хату, де жавъ городекій лѣ-

*) Листы Руданського, зъ котрыхъ ту подано тѣлько малєсеный шматочки, мы надѣємось швидко що до слова напечатати въ „Зорѣ“, а поки що просимо всѣхъ другѣвъ и знакомыхъ покѣйного, котрѣ листувались зъ нимъ, прислати намъ до опу-бликованя чи то свои спомины, чи копіѣ зъ иншихъ его листѣвъ.

Редукція „Зорѣ“.

каръ, поетъ Руданскій. Невеличка квартира его зовсѣмъ не походила на паньску. Обставлена она була дуже убого. Заверне до прихильного Степана Василевича де кѣлька чоловікъ, и сѣсти нѣде. Але прибрано було завсѣгды чепурно, — заразъ видно було, якъ любивъ хозяйнѣ охайнѣсть, котру любитъ и всѣ нашѣ украинскій люде. Изъ ѣжи Руданскій не вередувавъ: борщъ на обѣдъ та шматокъ мяса, галушки на снѣданє або на вечерю, — иншихъ выгадокъ не було и въ поминѣ, та наврядъ чи зъумѣла-бъ Явдоха й годувати вередливого чоловічка. Але нѣ чепурно прибрана хата, нѣ смачный обѣдъ, нѣ чарка доброи горѣлка не тягли до Руданського его приятелѣвъ такъ, якъ самъ онъ, завсѣгды прихильный, говѣрливый та спѣвучій. Спѣвавъ онъ дуже гарно и любивъ украинскій пѣсенѣ, особливо стариннѣ, — и державъ ся старого напѣву. И по селахъ збиравъ онъ пѣсенѣ и заводивъ самъ въ ноты. Кажуть, бувъ у него цѣлый зборникъ такихъ пѣсенъ; де они — нѣхто не знає. „Мои пѣсенѣ“, — писавъ онъ изъ Ялты до Кієва: „въ мене, та нѣкому нотъ перевѣрити. Надѣю маю на одну паню, хорошую та хворую тяжко, що хочъ она ихъ переправити; тогдѣ скѣлки небудь выправленѣй я могу й послати черезъ Васѣ до печати“. Шкода, що не знаємо, де теперъ той зборникъ. Вѣрнѣйшь усеого дѣставъ ся онъ въ купѣ зъ не напечатаными творами Руданського его братови, котрый дещо тѣлько (частину Иліяды) пѣславъ въ Галичину.

Выдѣлявъ ся Руданскій и якъ чтець: читавъ не гѣрше, якъ и спѣвавъ. Особливо любивъ читати „Кобзаря“, знавъ его на память и часто балакаючи приво-дивъ то одинъ то другій стихъ, щобъ тымъ справедити свои слова. Изъ власныхъ творѣвъ Руданського крѣмъ пѣсенъ особливо вызначають ся „спѣвомовки“; се невеличкѣ вѣршовой оповѣданя, котрыхъ основа майже завсѣгды взята зъ устъ народа, а въ котрыхъ такъ и блищить здоровый, ясный украинскій юморъ. Про ихъ вданѣсть доволѣ буде сказати те, що деякѣ зъ нихъ опять, якъ пѣсенѣ, перейшли въ уста народа, якъ н. пр. прекрасна песа, що зачинає ся словами: „ѣхавъ кѣньми становый на чийсь бѣду“, котру навѣтъ такій знавецъ, якъ п. Драгомановъ, принявъ за чисту народну пѣсеню (Гл. его „Новѣ укр. пісні про громадскѣ справы“, стор. 81.).

(Конецъ буде.)

СВАТОПЛОКЪ ЧЕХЪ.

(Конецъ.)

Въ р. 1884 выйшла яко першій томъ Шимачковои „Кабинетной библиотеки“ поема Чехова „Slavie“, въ котрѣй поетъ, покидаючи малѣване рѣдного побыту и исторіѣ, ступивъ зновъ на ту сковзку дорогу, яку розпочавъ бувъ своєю поемою „Европа“, на дорогу аллегоричныхъ персонафикацій. По Чорному морю на схѣдъ плыве судно, на котромъ находятъ ся краснолиця женщина зъ вѣнкомъ изъ лицевого листа на кудряхъ, зъ зѣрницею на чолѣ, зъ лирою въ руцѣ и зъ бѣлымъ орломъ при ногахъ. Се мати Слава. Крѣмъ неи на суднѣ находятъ ся Чехъ, Русь, Полякъ, Черногорець, Сербъ, Малорусъ, Болгаринъ, Словѣнецъ и Словакъ. Головна дѣя поемы розграваетъ ся мѣжь Русомъ, Полякомъ и Чехомъ. Незгода братѣвъ и нигилизмъ доводятъ судно до краю загибелѣ; замрєнє Руса зъ Полякомъ вказуєть якъ благодатный выхѣдъ зъ замѣшаннѣ, якъ ратунокъ Слави.

Остась намъ ще сказати дещо про два найновѣйшія поетичні творы Чехові: историчну поему „Dagmar“ и сатиричну казку „Pravda“. „Dagmar“, се найбблѣша що до об'єму поема Чехова и може найобширнѣйша доси епична поема въ чеській литературѣ. Основана она на тлѣ стародавньої исторіи чеської, а властивимъ тломъ єи єсть кровава и повна високого трагизму боротьба Славянъ полабскихъ и поморекъ зъ елементомъ нѣмецкимъ датско-норманськимъ. Особливо друга пѣсня поемы (всѣхъ є 7), п. з. „Vineta“ розточує передъ духовими очима читателя могучий и страшный образъ смертельной борьбы славянскихъ Вендовъ зъ Норманами и упадку старинной славянської святыні Арконы на островѣ Руянѣ. Не менше гарный и глубоко зрушаючий єсть епизодъ, розказуючий про горе старои Славянки, котру датскі розбійники зловили середъ моря на утлѣмъ човнику зъ статуеткою славянського божища втѣканю зъ загальної руїны свого рѣдного краю.

Казка „Правда“ належить до найграціознѣйшихъ и найудачнѣйшихъ композицій Чеховыхъ; ось єи змістъ. На свѣтѣ панує Брехня, — Правда мусѣла втѣкати въ безвѣстї. Але цвѣтѣ народа збирає ся, вирѣкає ся Брехнѣ и посилає поета за Правдою. Та даєсь наклонити и вертає до людей. Проводырь народа, колись тайный совѣтникъ Брехнѣ, вѣтхеннымъ словомъ витає вертаючу жителку небесъ и пильнує, щобъ весь згромаджений народъ якъ слѣдъ єѣ привитає. Вернувши ся мѣжъ своихъ другѣвъ, запримѣчає, що Правда зовеємъ гола и не выпадає єѣ такъ незакористо показувати всему народови, щобъ не згѣршати шкѣльныхъ дѣтей, хлопцѣвъ и дѣвчатъ. Помимо налягання немногихъ, що Правду треба прийняти таку, яка є, — иде до неї депутація, несучи їй пышну одѣжъ зъ горностаєвъ и парчѣ. Але Правда ѡдкидає тї цяцьки. Тодѣ проводырь народа домагає ся, щобъ везти єѣ въ каритѣ оскленѣй непрозоримъ скломъ, що ѣ зроблено. Въ корольвскѣй палатѣ замкнено за нею дверѣ и запечатано державною печатю. Але Правда крѣзь замкненої дверѣ пройшла просто до поета и заявила єму, що не останєсь ту мѣжъ тыми слугами Брехнѣ, але пѣде зъ нимъ разомъ оглянути свѣтѣ.

Мѣжъ тымъ цѣле мѣсто тѣшити ся Правдою. Розносчики продають єи статуетки, фризїеры выставляють прически à la Pravda, єи портреты сьютю на брошкахъ и люлькахъ, мылярѣ продають пахуче мыло Правды, и т. и. Газеты пишуть о Правдѣ, поэты складають о нѣй вѣршѣ, ба навѣтъ одинъ гостинникъ на своѣй вывѣсцѣ казавъ написати: „Пѣдъ святою Правдою“.

А Правда зъ поетомъ ходитъ по свѣтѣ. Всюды зупиняє ся: въ палатахъ вельможъ и въ норахъ убожества, — але всюды добачає тѣлько фальшь, самолюбовство, марнотратнѣсть и продажнѣсть. Втѣкає натѣ и зъ збору „мужѣвъ рѣвности“, де кричить ся о свободѣ для власной корысти, або пѣдъ прапоромъ свободы притискає ся слабшихъ. Правда знеохочена до сего свѣта, але поетъ потѣшає єѣ, що людство все таки поступає напередъ, стаєсь чимъ разъ гуманнѣйшимъ. Въ ѡдповѣдъ на ту шумну фразу Правда веде єго на побоевище, а ѡтакъ до пристани, ѡдки плывуть кораблѣ въ далекій краѣ, щобъ цивилизувати ѡднихъ дикарѣвъ скляными перлами та горѣлкою. Въ пересердю, що Правда нѣде на земли правды не найшла, поетъ кидає свою ляру въ море, але она выймає єѣ ѡдтамъ, дає єму назадъ и каже:

Нѣ, треба устѣ, щобъ безъ страху гремѣли
Огненный судъ на фальшь и лицемѣрство, —

Поетѣвъ треба! Будь Тиртеємъ моимъ!

И за тымъ словомъ зноситъ ся на небо.

Закѣнчимо се справозданє про поетичну продукцію Чеха кѣлькама словами загальної характеристики. Прикметою всѣхъ поетичныхъ складанъ Чеховыхъ єсть нѣжнѣсть и елеганція мысли, — взнеслый, чистый, идеальный поглядъ на жите, — ємкій, благородный дотепъ, — горяча любовь до рѣдного краю, и широкий, свѣтлый розглядъ въ исторію своего народа. Той гуманный и народный змістъ єго поезіи выявляє ся въ прекрасной формѣ. Мова єго, чи стихомъ чи прозою, сама собою звенить якъ музыка, повна лагѣдности и взнеслої силы.

Крѣмъ творѣвъ поетичныхъ выдає Чехъ чотыри томы новель и ѡповѣданъ, котрѣ оцѣняти не дозволяє скромный розмѣръ сего справозданя.

Франтишекъ Ржегоржъ.

МАРКІЯНЪ ШАШКЕВИЧЪ.

(Д о д а т о к ѣ.)

(Дальше.)

Въ наведеныхъ повыше данныхъ бачимо, вже почавши зъ першихъ лѣтъ по прилученю Галичины до Австріи, звязки проявѣвъ, котрѣ ѡпѣсла далеко выразиѣше въ нашѣмъ народнѣмъ житю на верхъ выступаютъ. Нѣмъ приглянемось тымъ завязкамъ ближе, приглянемось ще въ коротцѣ прирѣдному грунтови, на котрѣмъ у насъ такі проявы розвиватись могли. Яке значене може мати така замѣшанна назва, якъ russisch, ruthenisch, російскій, рускій? Яке значене такій „народный въ російскомъ языкѣ профессоръ?“ — або сей другій, що проситъ ся: „заче часто выражений прѣстѣхъ употребихъ, сего да никто мнѣ отъ иностранныхъ въ зло не вмѣняетъ?“

Годѣ говорити о ясныхъ поглядахъ тамъ, де такихъ поглядѣвъ въ части ще ѣ зовеємъ не могло бути. Шо проф. Захарієвичъ, говорячи о „иностранныхъ“, мѣгъ мати на думцѣ тѣлько закордонну Русь, се ясне; знаючи шо тамъ инакшимъ языкомъ пишуть, а чуючи всю неодоладнѣсть своего языка — вѣтѣдаєсь ѡнъ сихъ „иностранныхъ“ писателѣвъ. Дуже се характеристичне, шо пишучі профессоры мали ясну свѣдомѣсть того, шо письменный языкъ ихъ не богат до чого-здаєсь. Ся свѣдомѣсть не могла бути для нихъ великою заохотою до дальшихъ писательскихъ подвиговѣвъ, такъ якъ не могла бути заохотою и для „юношества русскаго галицянскаго“. Свои учебники переводятъ оба наші профессоры, якъ сказано, тѣлько по велѣню правительства; якогъ-жъ языка правительство домагалось, про шо въ сихъ учебникахъ-найшлись „прѣстѣ выражения“ — на се дають доволѣ ясну ѡповѣдъ ѡфициальный назвы зъ часу Іосифа II-го: lingua patria, Landes- Volks- u. Nationalsprache.

Але чи можна при вѣемъ тѣмъ твердити, щобъ тодѣ вже у насъ були які „ѡбъединительнѣ“ теоріѣ, щобы вже тодѣ идентификувавъ хто народности южно- и сѣверноруску, идентификувавъ южно- и сѣвернорускій языкъ?

О такѣмъ идентификуваню мѣгъ тодѣ думати хита той, хто нѣколи Великоросса не бачивъ и єго мовы не чувъ, та и той, хто не знаєвъ рѣдної исторіи, хоть бы тѣлько церковной, а замѣчавъ тѣлько „ѡднаковый ѡбрядъ“ та переняту московскимъ царствомъ назву „Россія“, „Русь“. Хотъ и якъ далеко сягнемо въ исторію, нѣде не находимо потверждени, щобы чи то чужій жерела, чи рѣднѣи, въ тепершнѣмъ змыслѣ „ѡбъединяли“ оба головнѣи рускія племена. Уже первый ц. к. проф. нашои письменности при львовскѣмъ университетѣ, Яковъ Головацкій, въ своихъ „вступительныхъ преподаваніяхъ“ справедливо запримѣтивъ, шо вже въ XIV-ѡмъ ст. „князѣ наші стали писатись князями Малои Руси“, а дрѣ О. Огоновскій (въ Encycl. Ersch-a и Gruber-a; теперь перекладомъ въ фейлетонѣ „Дѣла“) звертає увагу, шо въ Переяславскѣмъ договорѣ (1654), тѣй основѣ равнополитичныхъ ѡднѣшенъ мѣжъ Сѣверною а добровѣльно до неї прилучившою ся Южною Русею — „московскѣ царство“ впервые

виступає під назвою „Велика Русь“ вь противоположено до „Малой“. Коли н. пр. вь XVII-омъ ст. подыбуемо обощ себе войска московскій, польскій и козацкій, то латинске жерело вырощає ихъ выразно яко „tres gentes“. Поминаємо вже одмѣны вь устрою обощъ церквей, сѣверно- и южно-русскон, одмѣны дуже рѣшучий и характеристичный (о томъ просимо порѣв. „Новий матер. до исторіи уніи“ вь 1. и 2. ч. „Зорь“, 1886). Що-жь до языковыхъ одмѣнъ, то вже далеко, далеко передь „перекупленными“ Копитарами и Миклошичами, при конціи XVI-го столѣтя, выдавъ знаменитый Словенець Адамъ Богоричъ граматику, вь котрой зъ спѣвучествомъ и гордостею згадує о спорѣдненыхъ словянскихъ племенахъ и зазначає, що зъ его книжки можна легко познати своецтво словенского языка зъ: московскимъ, рускимъ, польскимъ, чешкимъ, лужицкимъ, дальматскимъ и хорватскимъ; заголовокъ сей граматики ось-який: *Arcticae horulae successivae de latino-carniolana literatura, ad latinae linguae analogiam accomodata, unde moshoviticae, ruteniae, polonicae, boemicae et lusiticae linguae cum dalmatica et croatica cognatio facile deprehenditur. Praemittuntur his omnibus tabellae aliquot cyrillicae, glagoliticae et in his rutenicam et moshoviticam orthographiam continentes*“ (отже навітъ двѣ правониси!...). Граматика ся выйшла вь Винтенбергу р. 1584. (Порѣв. Пылинъ, Литературный панславизмъ, вь „Вѣст. Евр.“ 1879, июнь, и „Обзоръ лит.“, I). Бачимо, що вже дуже давно неупереджений и „не перекуплений“ люде не замыкали очей передь дѣйствостею, та що ученый словянскій свѣтъ добре розрѣзняє не только народности, але и языки — правониси рускій. Бо хто самъ мѣгъ, на мѣщи, чути обѣ мовы, сей не мѣгъ же ихъ идентификувати, а идентификаціи „свыше“, вь политично-анексійныхъ (а властиво — зовсѣмъ безожиточныхъ и антикультурныхъ) цѣляхъ ще тогдѣ не знали!

Вь выдаючи сѣ „простого“ народного слова, а чуючи щось о „иностранный“ Россіи, и не маючи о сѣй Россіи ясного понятя, — калѣчили нашъ ученый профессоры немилосердно церковно-славянщину, перемѣщуючи еѣ чимъ-мога болѣше аористами („употребихъ“, „переложихъ“). Коли-жь по вольнодумномъ, демократичномъ абсолютизмѣ Гюсифа II. послѣдувала, якъ вь загадѣ вь Австрій, такъ и у насъ вь Галичинѣ, рѣшуча а для Русинѣвъ неприхильна система, и пираюча для рѣжныхъ причинъ (вже хоть бы зъ ляку передь высше згаданными „объединительными“ выводами Тутольмина и Гупеля, та на пр. зъ огляду на послѣдувавший вь роцѣ 1794—6 на Подѣлю, Вольны й Украинѣ переходъ уніятѣвъ на православіе) — болѣше або менше, ажъ по 30-й роки нашего столѣтя, Полякѣвъ, — то й не дивно, що мѣжь Русинами мѣгъ наступити „ок. 1809 р.“ запримѣченный Устияновичемъ зворотъ, и то позиме, що власне 1809-ого р. митрополита Ангеловича и крп. Гарасевича переслѣдували польскій революціонеры — за вѣрность для Австрій! До сего звороту односимо слѣдуючій цѣкавы анекдоты, характеризуючій, якъ то духовенство наше, поднесенне Австрію зъ своего великого ушадку, зачинало поволи поддаватись интензивному вильвови тыхъ самыхъ сѣверъ, котры вь Bericht-ѣ зъ 1816-ого року назвали нашъ языкъ — „eine Abartung des russischen“, а опосля чи то пѣснями Падуръ та Ценглевичѣвъ, чи то словами патріота-политика Вацлава зъ Олеська (1833), та и великими „золотыми грамматами“ — старались одвести Русинѣвъ одъ своего, а одушевити для не-русскихъ идеалѣвъ. Вде руска попада на ярмарокъ до мѣстечка; коло рогачки домагають ся одъ неи оплаты: „jak si powierzę (поверну!), to zapłacę“, одповѣдає попада, наломлюючысь до чужого, „цанского“ языка. „Co to za ptaszek, co chodzi po swyntarzu, i nosem trawę dziabię? пытаєс дочка матери; а руска мати одповѣдає: „głupa, głupa, nigdzie nie buwała, nieć nie widala, taż to pindyk“. (Подавъ намъ ласкаво п. И. Франко, по сѣя оповѣданя о Льва Шанковского, вь Дулѣбахъ, коло Стрыи; о. Ш. чувъ сѣ оповѣданя ще одъ своего батька). Вже то, правду сказати, ще и теперь часто, на жалъ — дуже часто, лучаєс у насъ зъ гарныхъ жѣночыхъ и дѣвочихъ устъ почути вм. рѣднои — не надто... взорцеву польску мову.

В. Коцювскій.

(Дальше буде)

КОРОТКІЙ ПЕРЕГЛЯДЪ УКРАИНСКИХЪ КНИЖОКЪ ЗА 1885 РОКЪ.

Переглядаючи украинскій книжки, що выйшли вь Россіи торѣкъ, инший може здивуєт ся, що за цѣлый рокъ Украина не появила нѣ одной науковой працѣ, нѣ одной навітъ популярно-науковой книжки на своей мовѣ, такъ мовь справдѣ украинскимъ Русинамъ нѣчого болѣше й не треба, окрѣмъ беллетристики, а про все инше они не дбають. Отже кождый, хто пригадає собѣ або передивит ся надрукованій торѣкъ вь „Дѣлѣ“ замѣтки М. Уманця*), той не стане тому дивувати ся. Нагадаємо ще, що минушого року, якъ и давнѣйше, украинскій Русины чимало запомагали нашому письменству вь Галичинѣ, друкуючи вь нашихъ часописяхъ свои литературный и науковій працѣ. Але тутъ мы поведемъ рѣчь только про тіи украинскій книжки, що зъявились торѣкъ вь Россіи, и переглянемо ихъ коротенько, абы лишь хочъ трохи ознакомити зъ ними тыхъ, кому еи книжки не дойшли до рукъ. Найболѣше вь тому роцѣ пощастило драматичной литературѣ. Певно, що тутъ мала вагу украинска драматична труппа М. Кропивницкого, котрой слава рознесла ся скрѣзь по всей Украинѣ и нагадала письменникамъ про пыльную потребу хочъ трохи подсилити дуже бѣдный репертуаръ украинского театру. Торѣкъ, якъ видно по газетнымъ звѣткамъ, зъявился на сценѣ украинского театру чимало новыхъ драматичныхъ пьесъ, але-жь наша рѣчь на сей разъ нехай буде лишь про тіи драматичный творы, що були надрукованій.

I.

Байда, князь Вишневецкій, драма П. Куліша (1553—1564 р.) СПб. 1885 р. 158 стор. ц. 1 р.

Се вже не перша проба Куліша написати историчну украинску драму. Ще вь 1860 р. помѣстивъ онъ вь зборнику „Хата“ першу дѣю драмы зъ часѣвъ гайдамачины и. з. „Колѣѣ“. Але-жь тодѣ Кулішь бувъ не той, що теперь. Тяжка але славно минувшина Украины була тодѣ люба ему и онъ виявлявъ про неѣ щирю правду, якъ добрый сынъ своей батькѣвичины и совѣтний историкъ. Зъ того часу богато воды уплыло, а колишній думки и погляды Куліша мовъ вѣтромъ рознесло. Польска шляхта та еи идеалы — ось що вь останній часъ цѣлкомъ опанувало Кулішемъ и повернуло его думки вь ту сторону, одки годѣ вже сподѣватись свѣту и правды. Вь драмѣ „Байда“ зновѣ одбивають ся еи новій погляды Кулішеви, якѣ онъ ранѣйше появлявъ вь своей „Кращацѣ“ и „Хуторной поезіи“. Головнѣйшимъ мотивомъ драмы естъ вороговане мѣжь двома громадескими станами вь Украинѣ: вельможною шляхтою або, якъ зове ихъ Кулішь, „можновладцами“, а народній думы „дуками-ерѣбляниками“, а зъ другой стороны простымъ людомъ и козацтвомъ, переважно сѣромомъ та голотою, а разомъ зъ симъ — боротьба шляхетскои культуры зъ темнотою и неправдою простого люду. Заступникомъ першой стороны вьодитъ ся вь драмѣ князь Дмитро Вишневецкій, звѣстный вь народной поезіи подъ назвою „Байды“, про котрого и вь исторіи мають ся певнѣ зѣтки; заступникомъ другой стороны — Гайжа Андигеръ, звѣстный лишь зъ одніи народнои думы. Подивимъ ся-жь, якъ у Куліша виявляєт ся та боротьба и характеры найголовнѣйшихъ дѣячѣвъ?

Драма починаєт ся прологомъ, де авторъ зъ разу выказує свой поглядъ на Вишневецкого, якъ на щирого заступника добра и правды, та разомъ и про себе каже, що „серце его не заснуло и такъ само якъ и Байдине жадає правды“. Перша дѣя ведеть ся вь Вишневецѣ и складаєт ся зъ трехъ сценъ. Вь первой виявляєт ся, що княгиня, мати Вишневецкого, хоче одружити его зъ сестрою вь первыхъ Катрусею, мѣжь тымъ, коли князь кохає Гальшку Острожеку; врештѣ онъ зрѣкає ся Катрусѣ и вертає ѣй заручный перстѣнъ. Вь другой сценѣ, бажаючи выявити силу и можновладство Вишневецкого, Кулішь вьодитъ передъ него посланцѣвъ одъ московского царя и турецкого султана, котры выхваляють свою вѣру и своихъ potentatѣвъ и судують ся перетяги Вишневецкого кождый на свой бѣкъ. Отже Вишневецкій одмовляє имъ, що стоятима за того, на чий сто-

*) Де-що зъ исторія украинского письменства XIX вѣку Дѣло 1885 р. Нр. 15—17, 21—25, 27, 29, 31, и 35.

ронї буде правда. Посланцї выходятъ зъ гнѣвомъ, а Вишневецкій зъ такою рѣчью обертаєть ся до своего товариства:

„Мои коханї друзї-побратимы!

Шануйте ширю правду, а не вѣру!

Нехай у васъ тѣ вѣра лучча буде,

Въ котрѣй добра найбільше роблять люде...“

Въ третѣй сценѣ Вишневецкій ѓдбирає звѣстку про сильный вчинокъ князя Сангушка зъ князьвною Острожекою; ѓнъ запалавъ гнѣвомъ лютымъ и рѣшає ся зъ подмогою козаковъ пометити ся надъ Сангушкомъ. Друга дѣя ведеть ся въ степу въ шинку Настѣ Горовой. Козаки шють та бѣдкають ся про свою долю, голота змагаєть ся зъ дуками, зъ намовы Ганжѣ Андибера дѣло трохи не доходить до бѣйки, тымъ часомъ входить Вишневецкій и вгамовує голоту. ѓнъ нагадує про свои добродѣйства, що мовлявъ:

„Усѣ свои поля, степы и луги зъ гаями

Оддавъ козацтву я на вжитокъ вольный.“

Врештѣ Вишневецкій закликає козаковъ на помѳцъ пѳдъ Острогъ; Ганжа Андиберъ неначе пѳдклонаєть ся ему, якъ своему добродѣю, самъ навѣтъ пѳдмовляє козаковъ до бою за Вишневецкого, але въ останнѣй сценѣ сѣи дѣи Ганжа Андиберъ въ саму пыльну годину зрадивъ Вишневецкого и зъ своими прихильниками передавъ ся Острожекому. Збуренный такимъ зраднымъ вчинкомъ козаковъ и не маючи силы змагати ся зъ неправдою, Вишневецкій пѳдмовляє вѣрныхъ до него козаковъ пѳдъ бунчукъ турецкого султана, „правдивого“ Солимана, чтобы пѳдъ нимъ „обороняти свободу совѣсти и вѣры.“ Въ третѣй дѣѣ мы бачимо Байду вже въ Царьградѣ, але й тутъ ѓнъ не знаходить правды. Султаны нѣбыто дуже вподобавъ Байду за его лицарство и правдивѳсть, за-дѣя нѣго навѣтъ спленивъ татарску орду ѓдъ нападу на Украину. Почала Украина по трохи оживати, але торгъ невольниками христїянскими не перестававъ. Се найбільше вражає Байду, ѓнъ зновъ порываєть ся шукати правды десь инде и згадує про московского царя. Тымъ часомъ зъявляєть ся княгиня, оповѣщає его, що Ганжа Андиберъ посваривъ ся зъ Острожскимъ и зрадивъ его, що Татаре зруйнували Украину и забрали въ полонъ багато людей, мѣжъ ними й Катрусю, але она попала до султаншѣ, котра, шануючи Вишневецкого, дарує їй волю, абы лишь Тульчинскїй, колишній джура а потѳмъ побратимъ Вишневецкого, давно закоханий въ Катрусю, одруживъ ся зъ нею. Звѣстка про набѣгъ орды на Украину ще дужче розпалює думки Байды противъ Турковъ. Незабаромъ надходить звѣстка, що козаки пѳдъ проводомъ Ганжѣ Андибера напали на Царьградъ. Султаны запрошує Вишневецкого на пораду, але Вишневецкій зраджує султана, пристає до козаковъ и не вважаючи на кривду, яку мавъ ѓдъ Ганжѣ Андибера, вызволяє его зъ неминучою погибелѣю, дарма що козаки ратуючи себе хотѣли вже покинути своего атамана Ганжу безъ поратунку. Четвертый актъ дѣєть ся на Хортицѣ. Ганжа Андиберъ каєть ся передъ Байдою за свою зраду, дякує за поратункъ, але якъ лютий ворогъ Байды и всего, що зветь ся паномъ, ѓнъ зновъ намовляє козаковъ на Байду. Ёго кличуть на судъ за те, що ѓнъ привѣзъ въ Сѣчу матѣрь и Катрусю, коли сѣчова регула забороняла жѣнкамъ ступати на Запорожску землю. Байдѣ грозить певна страта, ажъ ту зновъ Татаре нападають на Украину и зновъ Байда по лицарски ѓдбиває ихъ и ратує Украину. Въ пятѣй дѣѣ Вишневецкій вертає зъ Московщины, де ѓнъ служивъ московскому цареву Ивану Грозному. ѓнъ дуже зстарѣвъ ся, посивѣвъ...

„Московский лавры се мене вкрывають;

За правду иншихъ тамъ не зарабатують.“

Велика и богата — каже ѓнъ — земля московска, —

„Та глибоко въ ту землю кривда вѣвлася,

Въ сердцахъ пѳдлизъ царскихъ закорениласъ:

Они обстали тронъ высокимъ муромъ,

Премудрого зробили самодуромъ.“

На останцѣ ѓнъ додумуєть ся, що правду можна знайти хѣба тѳлько „въ своей узброенѣй хатѣ“, а таку хату можна збудувати чомусъ тѳлько за Днѣстромъ въ Волицѣ. Вишневецкій збирає козаковъ, мѣжъ ними и завзятий Ганжа Андиберъ, и веде ихъ въ Молдавщину добувати собѣ господарство. ѓтже Ганжа Андиберъ зъ лютой ненависти до Байды зновъ зрадивъ его и передавъ въ руки Турковъ. Остання сцена дѣєть ся вже въ Царьградѣ коло скелѣ зъ зелѣзными гаками, на якї Турки кидали невольниковъ. Турки бажують прина-

дити до себе Байду, ѓбцюють ему панство велике, абы лишь привернути у свою вѣру, але Байда на все те зрѣкаєть ся и ѓдважуєть ся на неминучу люту смерть, втѣшаючи себе тымъ, що колїсь

„Настане пншїй вѣкъ и иншї люде,

Надъ ними правда царювати буде.“

Мѣжъ невольниками и Ганжа Андиберъ, котрый зъ початку зрѣкає ся турецкою вѣрою, не вважаючи на те, що мусить повиснути на зелѣзному гаку; коли жъ дѳзнавъ ся, що й Байду чекає така сама смерть, ѓнъ зъ запеклою ненависти до него зъявляє волю потурчити ся, абы тѳлько дозволено-ему стати ся катомъ Байды и зѳпхнути его зъ скелѣ на зелѣзний гаки. Навѣтъ Турки дивуютъ ся такою запеклѳстю.

Не ма що й не стѳбитъ пѳдробно розбирати сей новий утвѳрѣ фантази Кулѣша. Доволѣ буде де-кѳлька увагъ, щобъ бачити, якъ останнїй историчный и социальный погляды Кулѣша ѓдбили ся въ его драмѣ, де авторъ не вважає на историчну, нѣ на артистичну правду, абы лишь своего довести. Та боротьба мѣжъ двома громадскими станами, що становить головнѣйшїй мотивъ драмы Кулѣша, пѳсля историчныхъ праць Костомарова, Антоновича и иншихъ выявляєть ся зовсѣмъ иншою, нѣжъ въ сѣй химернѣй драмѣ. Не свѣтъ и правду хотѣли запровадити до насъ тѣ шляхетскї „культурники“, котрыхъ образъ виводить намъ Кулѣшь въ особѣ своего лицаря Вишневецкого; они хотѣли знищити народне жите громадске и утвердити на Украинѣ такї порядки, при якыхъ для нихъ самыхъ бувъ бы высѣванный Кулѣшемъ „танцюристый рай“, а для народа справжнє пекло. Зъ другою стороны и народна ненависть до сихъ культурниковъ, часомъ-страшенно люта, про те була зрозумѣлою, а не такою слѣпою, якою она виявляєть ся въ драмѣ Кулѣша ѓдъ головнѣйшого заступника боротьбы народнои — Ганжѣ Андибера. Про него мы не маємо нѣякихъ историчныхъ звѣстокъ окрѳмъ народнои думы, але въ сѣй думѣ Ганжа Андиберъ виводить ся навѣтъ безъ лютой ненависти до „можновладцѣвъ“, а просто якъ защитникъ народнои голоты ѓдъ тыхъ дукѳвъ, що купують ся въ роскошахъ та ще й глузують зъ козаковъ-нетягъ. Тутъ антагонизмъ выявляєть ся зовсѣмъ такї просто-й ясно:

„Ей дуки вы дуки!

Забрали вы всѣ луги и дуки, —

Нѣгде нашому брату, козаку-нетязѣ, стати,

И коня попасти.“

Такъ кажутъ козаки до дукѳвъ въ сѣй народнѣй думѣ. Якъ далеко стоить ся дѣйсна правда ѓдъ того, що видає намъ Кулѣшь за правду въ своей историчнѣй драмѣ, де ворогованє народне выявляєть ся якимъ слѣпымъ або-жъ виводить ся зъ безпросвѣтнои дикости народа, не машиного въ собѣ нѣякого чутя правды. Черезъ се й самъ образъ Ганжѣ Андибера зъ его лютою и до того ще зовсѣмъ безмотивною ненавистю до Вишневецкого, котрый окрѳмъ добра нѣчого ему не робивъ, въ драмѣ Кулѣша выйшовъ якоусъ прочорую, чимъ не людскимъ, не можливимъ. Подивѣмъ ся жъ на того-лицаря правды, Вишневецкого! Можна давати волю фантазѣ въ историчному романи, драмѣ, то-що, але сама фантазия у всякомъ разѣ повинна бути згѳдною зъ исторїєю. Тымъ часомъ Кулѣшовъ Байда зъ его шуканємъ якоусъ невѣдомои правды анѣ трошечки не подобный до справжнѣго Вишневецкого, на скѳлько про него вѣдомо зъ истѳри. Имя его стало вѣдоме зъ 1550-го р., коли ѓнъ бувъ наставлений королемъ на урядъ Черкасского и Капѣвского старосты. Не ѓдобравши затымъ ѓдъ короля спѳдѣванои ласки, ѓнъ зрадивъ его и зъ прихильными собѣ козаками повандрувавъ на службу до турецкого султана. Тодѣ король, вважаючи Вишневецкого до-свѣднимъ ватажкомъ вѳйсковимъ, зновъ закликавъ его на той-же урядъ и дарувавъ своею ласкою. 1554-го р. Вишневецкій вертаєть ся зъ Туреччины, прибуває до Днѣпра, збирає козаковъ и закладає на островѣ Хортицѣ Запорожску Сѣчу, ѓдкѳла не разъ та й не два нападавъ на турецку и заморску землю и не забаромъ ставъ грѳзнымъ для Турковъ, у котрыхъ ще не давно шукавъ ласки. Коли-жъ Татаре и Турки почали насѣдати на него, ѓнъ кинувъ Хортицю и пѳшовъ на службу до московского царя, котрый давъ ему за се велику плату и городъ Вѣлевъ зо всѣми селами; князь же заприсягнувъ служити цареву по вѣкъ ширѳ и вѣрно. ѓдсѣля ѓнъ не разъ выстунавъ зъ своими козаками и зъ московскимъ вѳйскомъ на Татаръ, а въ 1561. роцѣ чомусъ

Generated on 2015-08-15 20:09 GMT / http://hdl.handle.net/2027/luig.30112107768233
Public Domain in the United States; Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

зновь починає шукати ласки польского короля. И справдѣ одбравши одъ короля глейтовный листъ, онъ не забаромъ прибувъ у Краковѣ. Але й тутъ онъ бувъ не довго. Саме тодѣ въ Молдавщинѣ господарь Ираклидъ и бояринъ Томжа змагали ся за престоль; Вишневецкому спало на думку добувати собѣ Молдавске господарство. Томжа удававъ зъ себе прихильника Вишневецкого, а коли сей прибувъ туды, Томжа схопивъ его зрадою и передавъ Туркамъ, котрѣ и покарали его скинувши зъ скелѣ на зелѣзній гаки. Такимъ выявляеть ся Вишневецкій після новѣйшихъ выслѣдовъ Антоновича (Историч. пѣсни малорус. нар. т. I. стр. 153—159) и Еварицкокого (Кіев. Старина 1886 т. I. стр. 46—53); навѣтъ у самого Кулѣша ранѣйше (Ист. возсоед. Руси т. I. стр. 59 до 63) Вишневецкій являеть ся въ образѣ наймита-лицаря, котрый чи то за-дѣя лицарской славы, чи просто для здобутку переходить зъ одной крайины въ другу, одъ одного володаря до другого, де больше ласки и выгоды, словомъ въ образѣ того пройдисѣта, якихъ завсѣды було не мало. Красше всего охарактеризувавъ его московскій царь Иванъ Грозный, котрый на запытанє польского короля, чому Вишневецкій покинувъ его, одмовивъ такъ: „пришелъ онъ какъ собака и потекъ какъ собака“ (Кіев. Ст. 1886 т. I. стр. 50). Справжню его заслугу становить хйба лишь боротьба зъ Турками, але служба его турецкому султанови богато збавляеть цѣны той справѣ, бо скорѣйше докажуе, що найбільшу вагу тутъ мало лицарство, завязѣтость, а не идея. За сю-жъ завязѣтость та прихильнѣсть до христьянскои вѣры выхваляе его й народня пѣсня, але тутъ треба сказати, що після згаданого выше выслѣду п. Антоновича мы не маемо нѣякои раціи приписувати сю пѣсню Вишневецкому, а не кому иному. И такомо то авантюристка-пройдисѣта Кулѣшь выдае намъ за лицаря чести и правды! Не дивно-жъ після сего, що Кулѣшь только запевняе читателя про якусь то правду, що наче-бъ Вишневецкій добувавъ ся ея, а на дѣлѣ мы не бачимо сей правды навѣтъ въ самой драмѣ Кулѣша, бо зъ нѣчого, якъ то кажуть, нѣчого й не буде. Черезъ се особа Вишневецкого зъ его шуканиною яконь невѣдомон правды, навѣтъ и безъ историчного досвѣду, зъявляеть ся, такъ само якъ и особа Андибера, чимьсь неможливимъ, не людскимъ, а се тымъ больше вражае, що въ драмѣ Кулѣша шкода шукати якого небудь мотиву зрадливого переходу Вишневецкого зъ одного табору въ другій. Здаеть ся досеть сказаного, щобъ маги рацію дивити ся на драму Кулѣша, якъ на химерный, болѣзненный утворѣ авторя, котрый не дармо-жъ мабутъ зъ самого початку драмы ровняе себе зъ своимъ лицаремъ Байдою. Якъ той Байда, нѣбы-то шуканочи яконь невѣдомон правды, запообѣвавъ ласки то въ польского короля, то въ турецкого султана, то въ московского царя, а врештѣ надумавъ ся здобути правду „въ своей хатѣ“, та только не на своей батьковщинѣ, а тамъ деь инде, — такъ само й п. Кулѣшь тиняе ся скрѣзь, передававъ ся зъ одного табору въ другій, та, занежавши свою родну хату, не здобувъ правды. Про те въ драмѣ Кулѣша есть де-кѣлька сценъ, написаныхъ вмѣлоу рукою, правдивыми, живыми фарбами. Така напр. сцена въ шинку Настѣ Горовои, де Кулѣшь навѣтъ ухияляеть ся одъ головѣйшого своего поглядю и малюе памъ дукѣвъ-срѣбляникѣвъ и козакѣвъ-непягъ згѣдно зъ народными думами и историчною правдою; деякѣ мѣсця сѣи сцены ливни широго артизму. Добра те-жъ сцена у Вишневецкого, коли онъ витае турецкого и мовкового посланцѣвъ, що на-выпередки одинъ передъ другимъ выхваляють своихъ „потентатѣвъ“ и подмвляють Войду. Шкода только, що се сцена не можлива саме передъ Вишневецкимъ, бо на дѣлѣ Вишневецкій нѣколи не мавъ такои силы, щобъ державнѣ особы запообѣгали его ласки. Зъ дѣввыхъ особѣ найкрасше змалѣвана Настя Горовя, жвава, моторна и смѣлива, якою могла-бути только шинкарка стеновая въ той часъ. Козаки-непяги змалѣванѣ те-жъ добре, найпаче „турецкѣй святѣй“; образъ Ганжѣ Андибера бувъ бы справдѣ величний, яко образъ энергичного ватажка демократичного, коли-бъ только не его безмотивна ненависть до Вишневецкого. Мова въ драмѣ Кулѣша, якъ вѣршована, такъ и проста, дуже добра, голосна и выразна; не дармо-жъ то вважали его завсѣды за одного зъ найкрасшихъ украиньскихъ стилестѣвъ; найкрасша мова въ сценахъ у шинку Настѣ Горовои и на Сѣчи Запорожской въ розмовахъ помѣжъ козаками. За те въ деякихъ сценахъ, переважно въ монологахъ Вишневецкого, чуеть ся якась не-

звычайна пыха и роблена красномовнѣсть. Для театру драма Кулѣша зовсѣмъ не гожа: тутъ больше розмовъ, нѣжъ дѣѣ, пѣеса складаеть ся зъ 20 сценъ, котрѣ ведуть ся въ рѣжнхъ мѣсцяхъ, черезъ что треба 11 разѣвъ перемѣняти декорациѣ, а се для театру зовсѣмъ не зручно.

М. Комаръ.

ДРОБНІЙ ВѢСТИ ЗЪ ЛИТЕРАТУРЫ И НАУКИ.

Obrazy i pieśni weselne ludu ruskiego we wal Lolinie, powiatu stryjskiego. Zebrała Olga Roszkiewicz, opracował Iwan Franko. Kraków, 1886. Збѣрникъ сей выйшовъ особнымъ одрискомъ зъ X-го тому „Zbiogu wiadomości do antropologii krajowej“, выдаваного краковскою Академією Наукъ. Онъ мѣститъ въ собѣ 181 пѣсень весѣльныхъ; цѣлый весѣльный обрядъ представленъ дуже докладно. Зъ вступной рѣчи дознаемо ся, що Лолинѣ — невеличка, гѣрска оселя надъ Свѣчою, зъ 80 бѣдными хатами. Лолинскѣй Бойки не знають нѣ жадного ремесла, не мають нѣякого зарѣбку, та жиють зъ нужденной рѣлѣ, котра родить лише овесъ и трохи картофель. Наведене выдвинцтво показуе, що навѣтъ така глуха, бѣдна, забута сторона мае для науки интересъ. Якъ кожде майже село рѣжнить ся одъ другого одежею и уборомъ, такъ стрѣчаемо ся въ кождѣмъ селѣ зъ оригинальными, одрубными сѣбанками и пѣснями обрядовыми. Тыхъ пѣсень одрубныхъ, обрядѣвъ властивыхъ только одной якѣйсь невеликой околици е певно не менше, якъ и пѣсень типовыхъ, що суть власностею цѣлого нашего народу. Такимъ чиномъ у насъ праця етнографична нѣколи не буде мати кѣнца. Якъ дуже рѣжнить ся лолинскѣй весѣльный обрядъ одъ руского весѣля въ иншихъ сторонахъ, выходить примѣромъ зъ того, що въ Лолинѣ не знають короваля и всѣхъ зъ его печенемъ, убранемъ и краинемъ злученыхъ обрядѣвъ и пѣсень. За те богатѣйшѣ лолинскѣй въ значѣне символичне и митологичне, въ нихъ задержалось больше споминѣвъ и останкѣвъ зъ давной давнины. Такѣ рѣчи переходуютъ ся въ глухихъ горахъ доше, сильнѣйше, они кристаллизуютъ ся тамъ чистѣйше. Симъ выданемъ положила п. Рощкевичъ, особливо-жъ п. Франко для нашей етнографичной чималу заслугу. — *Ка.*

Emil Kafuźniacki. Die polnische Recension der Magdeburger Urtheile und die einschlägigen deutschen, lateinischen und ozechischen Sammlungen. Wien, 1886. Авторъ задае собѣ пытанє, якою дорогою повставъ польскѣй текетъ магдебурекскихъ ортильвѣ и яке его одношенє до текетѣвъ нѣмецкихъ, латиньскихъ и чешскихъ. Одповѣдь на се пытанє важна такъ для историка права, якъ и для лингвиста. Еи розвязанемъ займались передъ п. Кадужнякскимъ краковскѣй проф. Бобржинскѣй и молодой берлинскѣй ученый А. Брикнеръ, першѣй больше зъ правничои, другѣй зъ языковой стороны. П. К. подае списъ всѣхъ звѣтвныхъ рукописей польского текету магдебурекскихъ ортильвѣ, ихъ одношенє до себе, односини польскихъ текетѣвъ до одповѣднихъ нѣмецкихъ, латиньскихъ и чешскихъ. Авторъ доходить до слѣдующихъ результатовъ: 1. Всѣ польскѣй текеты односятъ ся до одной рецензии. 2. Та першѣтна рецензия повстала за инициативоу подетольного львовского Николая Голгорского мѣжъ 1440—1460 р. 3. Она е переводомъ зъ нѣмецкого оригиналу. Деякѣ змѣны въ переводѣ приписуе авторъ переводчикови. 4. Т. з. Schöffensbriefe (листы судѣвъ присяжныхъ краковекскихъ и вроцлавскихъ, до котрыхъ одкликувались меншѣ суды зъ сумнѣвами) дознавали всѣлякихъ переробень нѣмецкихъ, латиньскихъ и чешскихъ. 5. Латиньска редакция не мае великой ваги, тымъ важнѣйшѣ суть переводы чешскѣ такъ зѣ взгляду на языкъ якъ и большу ихъ точнѣсть. — *Ка.*

Буковинскѣй Альманахъ выданный въ память десятилѣтнего существования (1875—1885) общества русиньскѣ академикѣвъ „Союзъ“ въ Чернивацахъ. Черниваць, 1885. Подъ такимъ написомъ выйшла сими днями спора книжка, котроу товариство черновецкихъ студентѣвъ универс. гарно заявило свое жите. Правда, попередъ всего впадае въ очи въ томъ Альманаху цѣлковита недостача праць и творѣвъ самыхъ черновецкихъ студентѣвъ, котрѣй прецѣнь повиннѣ бѣ були чимось заявити въ своѣмъ выдано бодай свои науковѣ интересы и починаня. И въ загалѣ часть наукова въ томъ збѣрнику майже зовсѣмъ нѣчимъ не заступлена, бо невеличка „causerie“ дра Кт. Ганкевича

